

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Особливості діяльності альтернативних закладів дошкільної освіти в країнах ЄС

Автор

Науковий керівник / Експерт

Солодка Ю.В.**Андросова Н. М.**

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

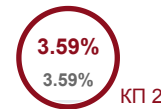
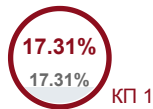
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		45
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		272

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

17174

Кількість слів

131819

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01435574_0.html	65	0.38 %
2	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01435574_0.html	42	0.24 %
3	http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22122/1/kozak_DO_duskyrs.pdf	41	0.24 %
4	https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32668/1/Bielienka_H_Kovalenko_O_%20Synkar_T_YDOvYt_KESPvTMS_2020.pdf	38	0.22 %

5	https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3569/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%9C%D0%95%D0%93%D0%A3%20%D1%96%D0%BC.%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4.%20%D0%A1.%D0%94%D0%B5%D0%BC%27%D1%8F%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%D0%B0-36-39.pdf	38	0.22 %
6	http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22122/1/kozak_DO_duskyrs.pdf	34	0.20 %
7	https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39083/Kalichak.pdf?sequence=1	32	0.19 %
8	http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1235/1/zabolotna%20monografia.pdf	31	0.18 %
9	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01435574_0.html	29	0.17 %
10	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pednauk_2017_2_27.pdf	29	0.17 %

з домашньої бази даних (0.00 %) ■

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (2.00 %) ■

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	1_розділ_магістерська Щербіна.docx 6/19/2023 Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Кафедра управління)	159 (20)	0.93 %
2	Беленька, Коваленко, Шинкар_стаття.doc 8/7/2020 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	51 (8)	0.30 %
3	Олена_Щербіна_магістерська_робота на перевірку_04_12_23.docx 12/4/2023 Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Кафедра управління)	44 (4)	0.26 %
4	«Правовий статус дошкільних навчальних закладів» 4/23/2018 University (Відділ організації наукової роботи)	27 (1)	0.16 %
5	Калічак_стаття.doc 9/6/2022 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	24 (3)	0.14 %
6	Плагіат Соф'як.pdf 11/22/2020 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Педагогічний факультет)	16 (2)	0.09 %
7	ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ 4/16/2021 Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine (IPOOD)	12 (2)	0.07 %
8	Калччак_Стаття 9/2/2024 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	6 (1)	0.03 %

9	Правове регулювання спільної освітньої політики в Європейському Союзі.docx 1/20/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародного та європейського права)	5 (1)	0.03 %
---	--	-------	--------

з Інтернету (15.31 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pednauk_2017_2_27.pdf	550 (50)	3.20 %
2	http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22122/1/kozak_DO_duskysr.pdf	540 (44)	3.14 %
3	https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01435574_0.html	427 (23)	2.49 %
4	https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32668/1/Bielienka_H_Kovalenko_O_%20Synkar_T_YD_OvYtKESPVtMS_2020.pdf	237 (19)	1.38 %
5	http://old.udpu.edu.ua/files/nauka/public/2017/d/%D0%9C%D0%95%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%AF%20%D0%86%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf	150 (17)	0.87 %
6	http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1235/1/zabolotna%20monografia.pdf	149 (13)	0.87 %
7	https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/2c0b65625b3bd79b4d53b88521216d36_0.html	104 (12)	0.61 %
8	https://divovo.in.ua/yakiste-doshkilenoyi-osviti-ta-shlyahi-yiyi-viznachennya-olena.html	98 (10)	0.57 %
9	https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00942899_0.html	95 (6)	0.55 %
10	http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/72/part_1/72-1.pdf	77 (7)	0.45 %
11	https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39083/Kalichak.pdf?sequence=1	55 (4)	0.32 %
12	https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3569/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%9C%D0%95%D0%93%D0%A3%20%D1%96%D0%BC.%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4.%20%D0%A1.%D0%94%D0%B5%D0%BC%27%D1%8F%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%D0%B0-36-39.pdf	38 (1)	0.22 %
13	http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/2145/1/osvitniy_menedzhment_2020.pdf	24 (2)	0.14 %
14	https://dspace.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5578/1/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%96%D1%97%20%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B8%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.%202017.pdf	18 (2)	0.10 %
15	http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2013/2013_2_28.pdf	16 (2)	0.09 %
16	https://core.ac.uk/download/pdf/268481284.pdf	15 (2)	0.09 %
17	https://docs.dtkr.ua/ru/doc/994_b06F12	13 (1)	0.08 %
18	https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=227926	13 (2)	0.08 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

Солодка Юлія Віталіївна

Особливості діяльності альтернативних закладів
дошкільної освіти в країнах ЄС

Керівник: кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Андросова Н.М.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ЯВИЩА

1.1 Сутність поняття «альтернативна освіта»

Як відомо, світ постійно змінюється, і ми, люди, часто відчуваємо несталий ритм прогресу, що породжує неспокій. Такий темп вимагає від людства постійного адаптування у всіх сферах життя. Зміни часто викликають страх, оскільки ми боїмося невідомого. Нашою реакцією на подібне може бути відмова від оновлення, спроба переконати інших, що традиційні методи є кращими за нові, несподівані. Це частково пов'язано з уявною зоною комфорту - психологічною цариною, де ми відчуваємо себе впевнено і безпечно. Щоб зростати та розвиватися, час від часу потрібно виходити за межі цієї зони, долаючи дискомфорт та страх. Успішні люди зазвичай були відважними і готовими крокувати за звичні межі, ризикувати та вступати в боротьбу з усталеними нормами й традиціями.

Подібний стан переживає освіта нашої країни зараз. У складні часи війни євроінтеграції педагогічні підходи проживають потребу вийти зі своєї зони комфорту і відкритися новим можливостям. Це важливо не лише для того, щоб наздогнати світовий прогрес, але й для того, щоб стати його частиною. Українська освіта покликана створити умови для розвитку та самореалізації молодого покоління. Традиційні методи навчання постійно зазнають критики та модифікуються в нових умовах і засобах, втрачають свою ефективність, якщо не поєднуються із інноваційними методами розвитку особистості.

Будь-яке нововведення, зазвичай, зазнає опору та сумнівів: чи не є це лише тимчасовим модним явищем, яке зникне так само швидко, як і з'явилося, залишаючи за собою певні наслідки. Проте, в епоху інформаційного прогресу діти, що змалечку звикли до комп'ютерних мереж і програм, де їхня пізнавальна активність працює на повну потужність, приходючи до школи, втрачають пізнавальний інтерес через необхідність виконувати застарілі завдання і займатися діяльністю, яка не відповідає їхнім запитам і навичкам. У нашій країні це призвело до загострення проблеми шкільної системи, що спонукало суспільство оновити концепцію освіти та запропонувати шляхи виходу на світові стандарти, перебудуватися згідно орієнтації на дитячі здібності й інтереси. Перші кроки було зроблено у початковій школі, наступною стала ланка середньої освіти, професійної та вищої освіти, а дошкільна система лише частково, через окремі наукові розробки та програми, намагається подолати розрив між європейським та українським баченням освіти дітей від народження до шкільного віку.

Швидше на подібні запити реагує альтернативна освіта, адже максимально відповідає вимогам сучасності, готова до майбутніх викликів, націлена на природне дорослішання та враховує індивідуальні особливості дитини. Такі заклади (садочки, школи) сприяють розвитку розуміння дітьми понять «свобода» та «відповідальність», а також навчають їх критично мислити, шукати виходу зі складних ситуацій, мають широкі можливості для введення інновацій та експериментальних програм, як правило, це комерційні проєкти, не обтяжені догмами державних установ. Для кращого розуміння явища альтернативної освіти важливо дослідити її значення. За Оксфордською Міжнародною Енциклопедією освіти, «альтернативна освіта» є важливим сучасним рухом, що спирається на вибір, зроблений учнями, батьками та вчителями. Якщо ще у 70-их роках ХХ століття цей рух цікавив лише невелику кількість публічних шкіл Європи й Америки, то у 80-их роках його використовували майже 80% шкіл у різних масштабах, що вказує на поширення та ріст цього явища [55].

Згідно з Енциклопедичним словником освіти США (1998), «альтернативна освіта» становить освітній досвід, що виходить за межі традиційної державної системи **для учнів, які не можуть або не бажають навчатися в загальних державних навчальних закладах. Це може включати домашнє навчання, навчання у школах без стін, у вуличних академіях та вільних школах** [70].

У Педагогічному словнику, за походженням із латинського слова «alter», що означає «один із двох», альтернативна освіта розглядається як можливість отримати або доповнити загальну середню освіту в школах, які відрізняються своєю організацією, змістом, методами навчання та видами контролю. Цей вид освіти виник у кінці 60-их років ХХ століття як реакція на авторитарні централізовані системи освіти у США та країнах Західної Європи. Метою альтернативної освіти є створення більш сприятливих умов для індивідуалізації та диференціації навчання [24].

Ці типи шкіл можуть включати «**відкриті школи**», «**школи без стін**», «**навчальні центри**», «**навчальні парки**» та інші. У таких школах діти можуть здобувати додаткову освіту, задовольняти свої пізнавальні інтереси та отримувати освіту відповідно до власних потреб. Деякі альтернативні школи надають можливість отримати освіту тим, хто зі різних причин не зміг її отримати раніше.

Польський дослідник альтернативної освіти Б. Сліверський описує це явище як реакцію на **відкидання того, що здається непридатним для культивування в освіті** [68]. Зазначається, що саме термін «альтернативна» може викликати сумніви та асоціації з непевністю, антикультурністю та неконвенційністю. Однак реальність альтернативної освіти цілком спростовує ці погляди.

Важливо відзначити, що **альтернативна освіта конкурує з традиційною, стимулює її розвиток** і показує слабкі сторони, пропонуючи альтернативні шляхи вирішення проблем. Вона є полем **впровадження ідей альтернативної педагогіки у практику** та представляє собою **загальний термін для моделей, що пропонують альтернативу традиційній інституційній освіті або рухи, що відкидають формальне навчання** [67].

Альтернативна освіта охоплює різноманітні освітні заклади, включаючи дошкільні установи, загальноосвітні школи та заклади вищої освіти. Хоча

наша дослідницька робота фокусується на розвитку альтернативної дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС, у плані наступності ланок ми звертаємо увагу на альтернативні школи як навчальні заклади, що пропонують освітні послуги для дітей різного віку. Розглянемо їх детальніше, оскільки саме з появою цих шкіл почали використовувати термін «альтернативна школа» та «альтернативна освіта».

Альтернативні школи, включаючи такі форми, як «вільні школи», давно існують у країнах Західної Європи та США. Ці школи можуть бути закладами неповної або повної загальної освіти, діють паралельно з традиційними школами або заміняють їх, пропонуючи освіту з відмінними від традиційних змістом чи методами навчання. Вони виникли наприкінці 60-их років XX століття як реакція на авторитарні педагогічні підходи. Головною метою альтернативних шкіл є надання індивідуалізованого та диференційованого навчання шляхом застосування різноманітних методів і програм [39].

Згідно з Енциклопедичним словником освіти США [70], альтернативні школи - це освітні установи, що створені для задоволення потреб учнів, які з різних причин не можуть успішно адаптуватися до звичайної освітньої системи. Вони можуть мати як приватний, так і державний статус і пропонують навчальні послуги, що відрізняються за змістом, формою та методами.

Більшість науковців наголошують, що термін «альтернативна школа» може мати різноманітні та неоднозначні інтерпретації, оскільки часто використовується як синонім для «нової школи», «інноваційної школи» або «нестандартної школи». Ці поняття не завжди чітко відображають сутність альтернативності освітнього закладу [38].

В Українському педагогічному словнику альтернативні школи, відомі також як «вільні школи», описані як навчальні заклади неповної та повної освіти, які діють паралельно або замість стандартних шкіл **у країнах Західної Європи і США**. Вони пропонують альтернативну освіту, яка відрізняється за змістом, формами та методами навчання. З'явилися ці школи як антиавторитарні педагогічні рухи. Основна мета альтернативних шкіл полягає в тому, щоб забезпечити індивідуалізацію та різноманіття навчання за допомогою спеціалізованої навчальної бази та методів навчання.

Широкое коло дослідників погоджується із виокремленням типів альтернативних шкіл, які продемонструємо на рис. 1.1.

Рис.1.1. Різновид типів альтернативних закладів освіти (побудовано автором на основі джерела [6])

У праці польського науковця В.Окоя виокремлено чотири основні властивості альтернативних шкіл та зазначено важливість альтернативності таких закладів. Дослідник наголошував, що кожна альтернативна школа є, передусім, моделлю організації, що відповідає сучасним вимогам. У кожній з них є власна, унікальна атмосфера, яку створює розумний і відповідальний директор разом із кваліфікованими вчителями, часто отримуючи підтримку видатних представників науки. Директор та вчителі часто отримують більш високу оплату, у порівнянні із середньою в країні, часто проживають у школі або поблизу неї і працюють дуже швидко, максимально використовуючи свої творчі здібності. Їх відрізняє співпраця з учнями, які активно беруть участь у самоврядуванні та управлінні школи.

Альтернативна школа діє відповідно до власної концепції, розробленої й удосконаленої її керівником та вчителями, часто із фаховою підтримкою зовнішніх експертів. Такий заклад реалізує свої власні цілі та програму, які не суперечать офіційним освітнім програмам. У такій школі наголошується на практичному засвоєнні іноземних мов та полікультурній освіті, а також методи і форми виховної роботи залежать від учителів, хоча вони, згідно з принципом взаєморозуміння, дослухаються до пропозицій і думок учнів. Незалежно від концепції, головною метою роботи такої школи є розвиток ініціативи, самостійності мислення та дій у молоді, а також формування незалежної громадської позиції [60].

Однією з особливостей альтернативних закладів освіти є атмосфера свободи, що панує у них. У більшості відомих альтернативних шкіл, хоча й не настільки радикально, як у школі «Саммерхіл», або ж не настільки консервативно, як у школах Академії педагогічних наук, наприклад: теорія, історія, інноваційні технології В.Сухомлинського, де останнє слово належало піонерським та комсомольським організаціям. У кожному випадку, різні аспекти свободи зустрічаються, зокрема, - значна активна участь у житті школи молоді.

Варто наголосити, що важливі й зовнішні аспекти школи, яка має амбіції стати альтернативною. Зазвичай такі школи вражають своєю красою, комфортом та відмінним технічним обладнанням, створюючи всі умови для навчання, культурної діяльності, розваг, а також занять спортом і фізичною активністю. Вони мають розвинуту інфраструктуру, зокрема житлові приміщення для учнів та вчителів. Оскільки багато занять відбуваються в межах школи, оточення навколо її території, зазвичай, зазнає впливу не лише влади, а й самого студентського колективу, іноді навіть настільки, як у Німеччині в Оденвальдському навчальному закладі, в польській школі в Риджині або українській - у Павлиші.

Отже, альтернативна освіта дає можливість випробувати зовсім іншу якість навчання, ніж та, яку вважають традиційною; потребує нестандартного мислення учасників освітнього процесу, виходу за межі традиційних шаблонів діяльності педагогів і керівників, на які спирається державна система освіти.

1.2 Становлення та розвиток альтернативної освіти

Обговорення педагогічних концепцій альтернативної освіти на сьогоднішній день є дуже розгалуженим. Тлумачення цього терміну відображають різноманітність у розумінні поняття, і часто вони пов'язані з альтернативністю, яка за певних умов може співпадати з нею. Сучасний контекст, що визначається суспільно-політичними умовами, створює можливості для вільного теоретичного рефлексу та практичних експериментів у сфері освіти, що сприяє розвитку різноманітних підходів до освітньої діяльності. Цікаво, що з політичного погляду, де опозиція стимулює існуючу владу до удосконалення, альтернативна освіта конкурує з традиційною системою, що спонукає її розвиток, виявляє уразливі місця та непрямо **пропонує альтернативні шляхи розв'язання проблем.**

У «Педагогічній енциклопедії XXI століття» альтернативна педагогіка описується як напрямок педагогічної думки, що має свої корені у руху за новими формами виховання. На **сучасному етапі вона пов'язана із практичним досвідом реформування шкіл, педагогічними інноваціями, експериментами та новаторськими** проектами, спрямованими на внесення нових перспектив у педагогічну теорію та практику. Цей напрямок педагогіки асоціюється з різними **формами, методами чи організаційними моделями навчання і виховання** [5].

Варто зауважити, що розвиток і становлення альтернативних форм освіти в Європі наприкінці XIX - початку XX століття були спричинені геополітичними змінами та високим рівнем індустріального розвитку, особливо в країнах із великими колоніальними імперіями. Індустріальна революція підштовхнула до усвідомлення необхідності освіти для досягнення успіху в житті. У цей період поширювалися філософські та соціальні ідеї, що вплинули на формування альтернативних підходів у сфері освіти.

Під впливом ідеалів провідних педагогів-демократів, таких як П.Песталоцці (Швейцарія), А.Дістервег, Ф.Фребель (Німеччина), які наголошували на природній і культурній відповідності та самодіяльності як основних принципах виховання, і під тиском актуальних потреб педагогічної громадськості відбулися значні зміни, зокрема, щодо впровадження альтернативної дошкільної освіти. У багатьох країнах Європи перехід до обов'язкової освіти відбувся лише наприкінці XIX століття. Дж.Гідлі, що досліджує процес глобалізації освіти, охарактеризував освіту для всіх як «троянського коня» [53]. У дев'ятнадцятому столітті в деяких країнах реформатори критикували уряд за його освітню політику, спрямовану на

формування дисциплінованої молоді з уніфікованими політичними та соціальними поглядами.

У той час, коли дошкільна та загальна середня освіта орієнтувалися на інституціоналізацію та формалізацію, почали розвиватися альтернативні освітні підходи, які пропонували нові шляхи вирішення існуючих проблем. Дослідниця А. Слівка зауважує: «**Історично склалося так, що альтернативні освітні моделі існували паралельно з державною** освітою від початку її становлення наприкінці дев'ятнадцятого століття. **Спроба держави створити загальну, культурно однорідну освіту для всіх дітей спонукала освітян, батьків** та учнів до реакції, оскільки вони не відчували себе впевненими у цій системі». Р[1] Міллер пише: «Історія альтернативної освіти - це яскрава історія соціальних реформаторів й індивідуалістів, релігійних осіб та романтиків» [69].

У різні історичні періоди під альтернативною освітою розумілися різноманітні підходи і методи організації навчально-виховної діяльності. Американська дослідниця альтернативної освіти порівнює її з порожніми чашками, які можна заповнити будь-яким напоєм, а також використати не за призначенням [64].

Аналіз наукових джерел виявив, що основна відмінність альтернативних освітніх закладів полягає у наголосі на індивідуалізації освітнього процесу. Це виявляється у дитиноцентричних підходах та корекційному навчанні для «проблемних» учнів. Незважаючи на різноманітність та рівність окреслених підходів, можливе систематичне вивчення альтернативної освіти для визначення її характерних особливостей.

За словами американського вченого Дж. Келлмайера, альтернативна освіта ставить критично до традиційної державної освіти. Вона підтримує індивідуалізацію навчання, яка часто недооцінюється в межах державної системи освіти. Також важливі елементи сімейної атмосфери, підтримки та турботи про учнів, характерні для навчання у невеликих групах. Крім того, акцентується ідея того, що діти та вчителі мають можливість створювати власний стиль навчання та впливати на своє життя [56].

Вчені, такі як Дж. Гідлі, Й. Нагата, М. Рейвід, А. Слівка, вважають, що альтернативна освіта плекає свої коріння у русі, що відомий як «нове виховання» у Західній Європі, «педагогіка реформ» в Німеччині та «прогресивізм» у США. Цей рух був спрямований проти схоластичної педагогіки кінця XIX - початку XX століття. Перші школи цього руху, відомі як «нові школи», з'явилися у Франції та Англії під керівництвом Е[2] Демолена та С[3] Редді в кінці 1880-их років. Також німецькі освітяни-реформатори, такі як К[4] Ган, П[5] Гехе та Г[6] Літц, заснували сільські інтернати з метою забезпечення дітей холистичною освітою, вільною від негативних впливів індустріального життя [13].

Зазначимо, що у 1912 році було сформовано «Міжнародне об'єднання нових шкіл», яке сформулювало певні організаційні та методичні принципи, включаючи відмову від схоластики та формалізму. Прогресивний рух у сфері освіти дав альтернативній освіті дитиноцентричну орієнтацію, наголошуючи на індивідуальності та унікальності життя людини, а також приділяв увагу демократичному управлінню шкільним життям.

У 1940-х роках суспільно-політичні обставини зосередили увагу на гомогенізації освіти. Воєнна ситуація та конкуренція між державами післявоєнного періоду призвели до того, що не було цілісної розробки філософсько-педагогічних теорій, які могли б стати основою для створення альтернативних моделей дошкільної та середньої освіти загалом. Тому можемо згадати лише про продовження функціонування обмеженої кількості авторських шкіл, які використовували системи, розроблені у попередні періоди.

Цінності, які були висловлені в 1920-их роках, повернулися в освітню теорію та практику в 1960-их роках, коли стало очевидним розчарування у державній системі освіти. Цей рух, який досяг піку наприкінці 1960-их - на початку 1970-их років, був відомий як «рух за вільну школу». Пізніше він став початком трьох різних освітніх напрямків, що відрізнялися основними принципами:

1. розвиток альтернативних приватних шкіл;
2. розвиток державних альтернативних шкіл;
3. домашнє навчання.

У цей період спостерігалось **поєднання альтернативної освіти з державною**, що є типовим явищем. **Під час спаду активності руху «за вільну освіту», що асоціювався з антиавторитаризмом, термін «вільна освіта»** був замінений на «альтернативна освіта», і, навіть, реформатори державної освіти стали активно використовувати цей термін. **Ідея «свободи» була основою руху «за сучасну школу» на початку XX століття і перетворилася у рух «за вільну школу» у 1960-их роках. Роботи І[7] Ліліча і Дж[8] Холта привернули увагу тисяч сімей, особливо в США, Великобританії та Канаді, до так званого «домашнього навчання» або «навчання поза школою».** Їх прихильники вважають, що аутентичне середовище та свідоме навчання не можливі у рамках формальної освіти.

Іншими словами, коли ідеї вільного виховання критикувалися за недостатню адаптованість до всіх та відсутність можливостей для реалізації в освітній системі, **реформатори вирішили розпочати створення альтернативних шкіл у державному освітньому секторі. Це означає, що альтернативна** школа стала тісно пов'язаною з турботою держави про якість освіти і була характерною переважно для США у 80-их роках XX століття. Освітня політика в Америці спрямовувала можливості покращення якості освіти через альтернативні школи в межах існуючої тоді ініціативи «назад до основ».

Наявність шкіл та програм, які претендують на статус альтернативних, спричинила поширення думки про спрощену модель отримання сертифіката про освіту порівняно з традиційною загальноосвітньою школою. З іншого боку, різноманітні навчальні програми, які вважаються альтернативними, часто розроблені для учнів, які за певних обставин залишили загальноосвітню школу або виявляють асоціальну поведінку.

Однак, незважаючи на певну думку про низьку якість альтернативної освіти, існують докази, що свідчать про протилежне. За даними британського дослідника Д[9] Ханнама, «громадянська освіта виявляється більш успішною саме у закладах альтернативної освіти. **Як приклад, він наводить школи зі встановленими самоврядними моделями,** такі як школа Саммерхіл.

Альтернативна освіта дітей та молоді, яка активізувалася в 60-их роках у Європі та США, ставала альтернативою домінуючій традиційній загальній освіті. Проте, масове впровадження освіти призвело до появи різних соціально-усталених самоврядних моделей.

Варто відзначити, що у 60-их роках минулого століття альтернативна освіта для дітей у США та Європі почала набирати популярності, виступаючи в опозиції до традиційної освітньої системи. Однак з поширенням освіти виникли соціально-педагогічні проблеми, такі як масове ігнорування учнями правил навчальних закладів, низький рівень успішності у навчанні, агресивна поведінка тощо. Існування цих проблем свідчило про те, що централізовані механізми, що були характерні для державної освітньої системи, не могли їх ефективно вирішити. Це стало парадоксом, оскільки саме освітні цілі демократизації, свободи вибору та доступності мали за мету уникнути таких наслідків.

Реакцією на ці проблеми стало активне створення альтернативних навчальних закладів у різних країнах, особливо з 90-их років XX століття. Наприклад, у Швеції у 1991 році з'явилося 26 приватних шкіл (fristaendeskolor), які використовували педагогічні принципи Френе, Штейнера та інших. За десять років ця кількість збільшилася до 250. Альтернативна освіта також стала сильнішою в Данії. Приватні школи (friskole), засновані місцевими громадами, значно зросли за цей період і становили близько 20% усіх середніх шкіл. Ці навчальні заклади обслуговували близько 13% дітей та дошкільнят.

Навіть на перший погляд така статистика може здатися не настільки визначною порівняно з обсягом загальної освітньої системи, проте вони свідчать про те, що традиційні школи не єдині, хто надає освітні послуги. Це підкреслює активний розвиток альтернативного сектору освіти в

Європі.

У 1990-их роках країни постсоціалістичного простору стали сприятливими для впровадження інновацій у систему освіти, як з огляду на фінансування, так і організації освітнього процесу. У країнах ЄС розпочалася розробка конструктивної ролі альтернативних освітніх закладів. Уряди країн прагнули налагодити нові відносини з альтернативними освітніми закладами, сприяючи їхньому гармонійному впровадженню у загальну освітню систему. Наприклад, уряди США, Великої Британії та Бельгії надавали фінансову підтримку альтернативним закладам, які застосовували інноваційні навчальні програми. Ще однією тенденцією було створення шкіл з ініціативи приватних осіб, але з фінансовою підтримкою держави зі моменту їх створення. З урахуванням того, що забезпечення рівних можливостей доступу до освіти є пріоритетом, важливою стає роль альтернативної освіти у формуванні сучасної освітньої системи, яка враховує різні потреби всіх учасників освітнього процесу. Основна відмінність полягає у тому, як кожна країна інтегрує альтернативні заклади та програми у свою освітню систему. Отже, можна виділити чотири етапи у виникненні та розвитку альтернативної освіти, що обумовлені культурно-історичною ситуацією у сфері освіти. Кожен із цих етапів відповідав на нові виклики гомогенізації або реагував на послаблення централізованості в освітній системі. Таким чином, децентралізація часто виступала вирішальним чинником активізації альтернативних освітніх ініціатив, що свідчить про їхню регулятивну роль у системі освіти, спрямовану на реформування, впровадження інновацій та ідентифікацію слабких сторін системи.

1.3 Принципи, цінності та зміст європейського підходу у сфері дошкільної освіти

У сучасному періоді розвитку європейського суспільства відзначається зростаюче зацікавлення у забезпеченні якісної освіти, особливо на ранніх етапах розвитку. Це питання набуває особливої актуальності в усіх країнах - членах Європейського союзу, де розглядається стратегія «щасливого дитинства» у дошкільних закладах.

Аналізуючи різноманітні джерела, стає очевидним, що міжнародні організації, у тому числі Європейський Союз, надають великого значення соціальній відповідальності за якість освітніх послуг у дошкільній освіті перед Міністерствами освіти, соціальними партнерами, закладами та педагогами. Важливість дошкільного періоду у житті людини підтверджується міжнародними та національними нормативно-правовими документами, такими як Конвенція ООН про права дитини, документами ЮНЕСКО щодо освітньої політики для дошкільної освіти, а також законодавство України з питань освіти та захисту прав дитини [44].

На поточному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні важливо визначити основні принципи та цінності, які окреслюють європейський підхід до реалізації цілей дошкільної освіти. Аналіз цих складових допоможе зрозуміти концепцію, принципи та підходи до організації й упровадження дошкільної освіти, які можуть бути застосовані в Україні [8].

У контексті основного фактору впливу значною подією в еволюції «європейського простору дошкільної освіти» є виникнення міжнародного журналу під назвою «Діти в Європі» [54]. Журнал презентував дослідження **питання якості надання послуг у сфері дошкільної та діяльності всіх організацій, пов'язаних із дошкільною освітою**. Він слугував **платформою для створення форуму «Європейського простору дошкільної освіти», де відбувався обмін ідеями та розробками в цій галузі**, сприяючи розвитку політики й практики громадського дошкільного виховання. У 2008 році це видання ініціювало розробку директивного програмного документа «**Діти дошкільного віку та послуги в дошкільній освіті**», що сприяло демократичному діалогу щодо європейської політики і підкреслило важливість створення «європейського підходу» до **послуг для дітей дошкільного віку**.

У вступі до даного документу відзначено, що відповідальність Європейського Союзу у сфері дошкільної освіти обумовлена такими факторами:

1. акцент **на розвитку послуг у дошкільній галузі та освіті дітей дошкільного віку з початку 1990-х років;**
2. оприлюднення Постанови «**На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини**» Європейською Комісією у липні 2006 року, де права дітей були визнані «пріоритетом для ЄС»;
3. випуск документу «**Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання**», який стверджує, що **«дошкільна освіта є найбільш вигідною з точки зору досягнення й соціальної адаптації дітей»;**
4. врахування того, що **діти є повноправними громадянами Європи**, тому вони мають право на певні загальні виплати та соціальні переваги [45].

Розробка європейського підходу може мати взаємовигідний характер для всіх країн - членів ЄС, оскільки це відкриває можливість забезпечення високоякісної дошкільної освіти в умовах різноманітності традицій та досвіду по всій Європі. Документ також аналізує ключові аспекти **створення «європейського простору дошкільної освіти»**, включаючи уточнення **сутності «європейського підходу»**, **визначення категорії «послуги для дітей дошкільного віку»** та дослідження історичних передумов і основних принципів «європейського підходу» [73]. Протягом останніх років країни-члени Європейського Союзу не досягли запланованих цілей щодо залучення дітей до системи суспільного дошкільного виховання. Наприклад, на зустрічі у Барселоні у 2012 році було визначено, що до 2020 року має бути залучено до дошкільної освіти 33% дітей від народження до 3 років і 90% дітей від 3 до 6 років. Проте ці цілі не були досягнуті через відсутність необхідних умов для їх втілення. Через це було вирішено, що зазначені аспекти потрібно актуалізувати та вирішувати на національному рівні, з урахуванням особливостей функціонування національних систем дошкільної освіти в кожній країні Європейського Союзу [65].

Висновки провідних експертів журналу «Діти в Європі» стосовно першої причини впровадження підходу вказують на те, що **пошук «європейського підходу до дошкільної освіти та послуг для дітей раннього та дошкільного віку»** має обґрунтованість трьома ключовими причинами, які представлено у рис. 1.3.

Рис. 1.3. Цінність пошуку «**європейського підходу у сфері дошкільної освіти та послуг для дітей раннього й дошкільного віку**» (побудовано автором на основі джерела [73])

Основною метою стратегії Європейського Союзу було розширення доступу до дошкільної освіти в країнах Європи, що, зрозуміло, покладало відповідальність за надання послуг у цій галузі на самі дошкільні установи. Однак на практиці, Європейський Союз фактично взяв на себе цю відповідальність, затвердивши «Хартію основних прав Європейського Союзу» на засіданні Європейської Ради у Ніцці 7 грудня 2000 року. Згідно зі статтею 24 цієї Хартії, основні принципи та підходи будь-якої суспільної діяльності (чи-то державної, чи громадської) стосовно дітей дошкільного віку мають бути орієнтовані на їхні інтереси. Крім того, та сама стаття вказує, що **діти мають право на такий захист і турботу, які є необхідними для їхнього добробуту**, а також на вільне висловлення своїх думок. Враховується, що їхні **погляди та переконання повинні бути враховані з урахуванням** їхнього віку. Кожна дитина має право на постійну підтримку особистих відносин та прямих контактів з батьками або опікунами, якщо це відповідає їхнім інтересам.

У липні 2006 року Європейською Комісією був опублікований важливий документ під назвою «На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини» [28]. Згідно з цим документом, було встановлено завдання розробки інтегрованої стратегії ЄС для ефективного

підтримання та захисту прав дитини як у внутрішній, так і у зовнішній політиці ЄС. У цьому документі було заявлено, що **«пріоритетом для ЄС є права дітей»**. **Обов'язки країн - членів ЄС щодо забезпечення захисту прав всіх дітей** також були підтверджені в «Проекті Лісабонського договору про реформування ЄС», який був схвалений державними лідерами країн - членів ЄС у жовтні 2007 року. У цьому документі було зазначено, що «захист прав дитини» є однією із цілей ЄС (Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейської спільноти, Стаття 2, пункт 3) [47].

Ще одним важливим та перспективним напрямком політики ЄС у галузі дошкільної освіти є звернення уваги до питання «догляду за дітьми» та визнання прав дитини. Цей аспект знаходиться у центрі уваги Європейського Союзу у контексті системи дошкільної освіти, розглядаючи її як інструмент для реалізації положень, визначених у документах. У нещодавній офіційній заяві ЄС «Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання» було відзначено, що **«дошкільна освіта має найвищу віддачу** (незалежно від форми власності - державної, приватної, муніципальної) у забезпеченні досягнень та соціальної адаптації дітей». Також у цьому документі вказано, що **«держави-члени повинні збільшити інвестиції у сектор дошкільної освіти як ефективний засіб створення основи для подальшого навчання, запобігання ухилянню від навчання, підвищення рівності та справедливості у навчальних досягненнях і рівнях засвоєних навичок»**.

Такий акцент на освітній політиці Європи вимагає нового, якісного підходу до організації громадського дошкільного виховання та надання послуг. Водночас, **ця політика виходить за межі встановлених цілей Європейською Радою у Барселоні у 2002 році**. Це пояснюється тим, що кількісні цілі повинні гармонізуватися з визначеними **цінностями та принципами, на яких ґрунтується дошкільна освіта**. Розміття послуг має відповідати питанням прав дітей та їхнім інтересам, а також складовим **«європейського підходу» у дошкільній освіті**.

Цей підхід також має враховувати **не лише загальну дошкільну освіту, але й концепцію інклюзивної освіти та «політику відкритості» громадського дошкільного виховання для всіх дітей і їхніх сімей**. «Європейський підхід» має сприяти досягненню **багатьох інших цілей**, включаючи забезпечення особливостей здійснення освіти, врахування потреб сімей, надання підтримки, урахування особливостей **соціальної інтеграції дітей та практику демократичної співпраці з різними представниками суспільства**.

Громадяни Європи виражають задоволення через зростаючий інтерес Європейського Союзу до малих дітей та їхніх потреб. У майбутньому впровадження «європейського підходу» сприятиме подоланню перешкод між освітньою політикою, захистом прав дітей, дошкільною освітою та вихованням, а також сприятиме досягненню гендерної рівності дітей усіх країн світу.

Друга причина впровадження **«європейського підходу» до послуг для дітей дошкільного віку тісно пов'язана з першою і виражена у документі «Діти в Європі» у формулюванні «Діти є громадянами Європи»**. Це другий важливий аспект, який слід розглядати у контексті «європейського підходу», є **питанням справедливості та рівності**. Згідно з положеннями **документу «Діти в Європі»**, стає очевидною необхідність встановлення якісних, а не лише кількісних цілей. Впровадження **«європейського підходу» має забезпечити надання рівних умов для розвитку всіх дітей**. **Це означає, що діти, як громадяни Європи, повинні мати доступ до державної допомоги (виплат) та соціального захисту (переваг), незалежно від того, де вони народилися**.

Третя обґрунтована причина впровадження «європейського підходу» полягає в його ціннісних принципах у сфері дошкільної освіти. **Відповідно до положень документу з освітньої політики «Діти в Європі», розгортання та поширення «європейського підходу» може мати користь для всіх держав-членів**, що беруть участь у цьому процесі. Це сприятиме забезпеченню високоякісної освіти, заснованої на різноманітності культур, на різних **традиціях і практиках дошкільної освіти в усій Європі**. Створення **«європейського підходу»** відкриє широкі можливості для обміну досвідом між державами-членами, розвитку «європейського простору» для співпраці, **діалогу та поширення теорії і практики дошкільної освіти** і так далі.

Експерти, що працюють над проектом «Діти в Європі», розуміють під «європейським підходом» широкий спектр загальноприйнятих цілей, принципів та прав, а також інші аспекти організації громадського **дошкільного виховання як в межах окремої країни, так і між різними державами**. Досягнення **взаємозв'язку й узгодженості в різноманітності організації дошкільної освіти та виховання, як у різних країнах ЄС, так і в окремих регіонах, є важливим для успішного впровадження єдиного «європейського підходу» в дошкільній сфері та створення відповідного освітнього простору**. Ця узгодженість **особливо важлива в контексті децентралізованої системи організації дошкільної освіти**, де **створення «рівних можливостей» в умовах різноманітності стає складним завданням через централізоване визначення завдань щодо забезпечення «освіти для всіх»**, а також через **розсуд місцевого управління у вирішенні конкретних потреб і побажань місцевої громади чи спільноти**. «Європейський підхід» не встановлює конкретних чітких термінів для свого впровадження, але замість цього передбачає поступовий перехід усіх **держав-членів до стандартизованої системи дошкільної освіти та виховання**. Однак важливо зазначити, що впровадження цього **підходу не є самоціллю, а скоріше орієнтоване на постійне покращення якості дошкільної освіти**. Тому конкретні терміни не фіксуються, але розглядаються лише перспективи, наприклад, до 2030 року.

Значна частина «європейського виміру» виступає як політичний суб'єкт і, відповідно, стає об'єктом **постійних обговорень і модифікацій**. **Пошук узгодженості в системі дошкільної освіти може виявлятися, наприклад, у розробці інтегрованого багатоаспектного навчального плану або у наближенні європейської науково-методичної термінології, такої як «курікулуму» дошкільної освіти**. Однак **на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти у світі** форма та специфіка реалізації освітньої програми, заснованої на цьому курікулумі, можуть відрізнитися значно як у різних країнах, **так і в межах однієї країни**. Тому процес впровадження **«європейського підходу»** розглядається **його ідеологами та керівниками проекту «Діти в Європі»** як довгостроковий, що вимагає широкої дискусії.

У стратегічному документі «Діти в Європі» відводиться особлива роль основним аспектам розуміння концепції «образу дитини» в контексті Європи. Згідно з цим документом, розробники вважають, що найглибше розуміння цього явища представлено в роботах засновника підходу Реджіо Емілія, видатного європейського лідера у галузі дошкільної освіти Лоріса Малаґудзі. Малаґудзі підкреслював, що «усі діти, незалежно від їх соціального статусу чи матеріального благополуччя, мають потенціал та ресурси для розвитку й успіху в житті. Вони обдаровані, талановиті й сильні духом, а їх унікальність та індивідуальність визначаються взаємодією з іншими та оточуючим середовищем. Дитина завжди готова вчитися, досліджувати та спілкуватися, адже є активним учасником світу, і її розвиток має бути важливим та вирішальним для суспільства» [73]. Реалізація цих цінностей у **розумінні концепції «дитина» є основними засадами «європейського підходу» у дошкільній освіті, що вимагає виконання та втілення десяти взаємопов'язаних принципів:**

5. доступність освіти: забезпечується право кожної дитини на отримання якісної дошкільної освіти;

6. економічність: гарантується безкоштовність дошкільної освіти;

7. педагогічний підхід: реалізується системний та багатоаспектний;

8. залучення дітей та інших членів суспільства: активне включення громади у суспільне дошкільне виховання для повноцінної соціальної адаптації дітей;

9. узгодженість різних видів діяльності: дотримання всіх показників, визначених у Рамці якості в галузі дошкільної освіти;

10. різноманітність і вибір: заснована на демократичних принципах та доступності **дошкільної освіти для всіх дітей та їхніх сімей**;

11. оцінювання: проводиться відкритим, демократичним і прозорим способом із використанням методів педагогічної документації для отримання об'єктивних даних щодо розвитку дитини;

12. професійний статус педагогів: рівноправний для дошкільних педагогів порівняно з учителями загальноосвітніх шкіл;

13. партнерство між послугами: забезпечує стабільне та рівноправне співробітництво між послугами для дітей дошкільного віку та загальноосвітньою школою;

14. міжнародне співробітництво: важливий аспект для розвитку співпраці з іншими країнами у сфері навчання.

Реалізація зазначених принципів, відповідно до документу, має бути поетапно завершена до 2030 року.

Особлива увага приділяється восьмому принципу у документі «Діти в Європі», адже стосується рівноправності між професіями «дошкільний педагог» та «шкільний вчитель». У документі відзначається, що цей принцип передбачає високу кваліфікацію працівника, який працює у сфері дошкільної освіти, і **має офіційне право здійснювати педагогічну діяльність із дітьми від народження до 6 років**, а також **працювати з** їхніми сім'ями й широкою громадськістю. Ця професійна діяльність вимагає відповідальності та високої кваліфікації, оскільки є складною і важливою.

У контексті дошкільної освіти педагогічний фахівець може використовувати різноманітні методи та форми роботи з дітьми. У різних країнах терміни, які використовуються для позначення цієї професії, можуть відрізнятися. Наприклад, у деяких країнах використовується термін «педагог», «вихователь» або «учитель», причому їхнє значення може мати свої особливості та відрізнятися від країни до країни.

Незалежно від форми організації дошкільної освіти та місця праці педагога, йому важливо мати загальні професійні навички. Ці навички включають уміння критично мислити, співпрацювати з індивідуумами та групами для подолання перешкод, навички комунікації та роботу у демократичному стилі.

Статус і кваліфікація педагогічних працівників у дошкільній освіті повинні мати таку саму вагу, що й статус та кваліфікація вчителів у загальноосвітніх школах. Це стосується як базових кваліфікаційних вимог, так і можливостей для постійного професійного росту через навчання, оплату праці та інші аспекти.

Щодо чисельності кваліфікованого персоналу у дошкільній освіті, деякі документи, наприклад, «Якісні цілі», рекомендують, щоб принаймні 60% персоналу мали відповідну кваліфікацію. Це також стосується рівного представлення працездатних жінок і чоловіків.

Цей **принцип вказує на те, що увага європейських лідерів** не тільки зосереджена на підвищенні кваліфікації персоналу, що працює у системі дошкільної освіти, але й на пошуку нових шляхів професіоналізації та зміну суспільного уявлення про професіоналізм дошкільних педагогів, з метою включення комплексу **професійно важливих цінностей**.

Відповідно до вказівок, висловлених у **Звіті головного директорату Європейської комісії з освіти і культури щодо принципів «європейського простору в дошкільній освіті», визначено та сформульовано ціннісні орієнтири, якими мають керуватися дошкільні педагоги в Європі**. На рівні індивідуальної компетентності в контексті системи дошкільної освіти, визначено кілька ключових аспектів:

15. основні цінності, що визнаються у різних аспектах розвитку дітей, таких як пізнавальний, соціальний, емоційний, творчий та інші, сприяють повноцінному зростанню дітей дошкільного віку в умовах дошкільної освіти, яка враховує їхні потреби. Освітній процес розглядається як єдина система, що охоплює навчання, виховання та догляд, спрямований на підтримку дитини як активного учасника власного життя й навчання, сприяючи успішній соціальній взаємодії та подальшому розвитку. Використання різноманітних **стратегій навчання, таких як гра, соціальне навчання, ранній розвиток та грамотність, оволодіння мовою і багатомовність**, розглядається як спосіб підтримки навчання в умовах різноманітності та заохочення дітей до подальшого вивчення й розвитку;

16. використання комунікативних стратегій та спільної діяльності відображає застосування людиноцентричного підходу, що базується **на правах людини в системі дошкільної освіти**. Згідно з цим підходом, дитячі права гарантовані, а дитина розглядається як повноправний громадянин, який має **повне право на участь у громадському та культурному житті своєї спільноти**. Це передбачає підтримку **демократії, солідарності, активної громадянської позиції, розвиток творчого потенціалу й особистісного становлення дітей**. При взаємодії **з батьками та місцевими громадами** (з урахуванням особливостей сімей, бідності і культурної різноманітності) використовується демократичний та всеосяжний підхід до **освіти дітей молодшого віку і** їх сімей. Особлива увага приділяється визнанню освітньої відповідальності батьків як головних та перших агентів виховного впливу на дітей у дошкільний вік;

17. використання демократичного та критично-рефлексивного підходу у вихованні дітей дошкільного віку через стратегії колективної співпраці;

18. впровадження **демократичного та всебічного підходу до дітей з різними особливостями освітніх потреб** шляхом роботи у різноманітному середовищі, що включає антипреференційність, міжкультурний діалог, розгляд ідентичності та інші аспекти;

19. застосування правоохоронного підходу **до системи дошкільної освіти та** пов'язаних з нею освітніх послуг на різних рівнях (місцевому, національному та міжнародному) з метою залучення **дітей та їхніх сімей до активної громадянської позиції й забезпечення солідарності протягом життя**;

20. забезпечення здоров'я й догляду за маленькими дітьми, а також базових знань у галузі соціального захисту - створення умов для соціального забезпечення дітей та **забезпечення їхнього благополуччя. На рівні міжособистісних компетентностей у дошкільних педагогів у процесі професійної діяльності в** закладах дошкільної освіти виявлено основні цінності:

21. педагогічні знання акцентують на ранньому дитинстві та різноманітності, відображають демократичний підхід та повагу до соціальної й культурної різноманітності. Вони містять розуміння професійного зростання як постійного процесу навчання, що охоплює як особистісне, так і професійне становлення [46];

22. знання про ситуативне навчання та методику «навчання в групі» відображають уявлення про професійний розвиток як взаємодію між практикою і теорією, яка повинна послідовно підтримуватися на різних етапах кар'єри;

23. розуміння про навчальні організації та рефлексивні підходи відображають усвідомлення **сутності функціонування мережі дошкільних навчальних закладів та інших інституцій, які критично відповідають на потреби й запити громад та суспільства в цілому**;

24. знання з **управління освітою, включаючи різні стилі колективного, групового та індивідуального керівництва, відображають розуміння того, що мережа закладів дошкільної освіти та інших установ є платформою для громадської участі, яка сприяє соціальному зміцненню**;

На рівні інститутів професійної підготовки та освіти визначено низку цінностей, що відображають професійні знання дошкільних педагогів за різними аспектами:

25. у сфері педагогічних знань про раннє дитинство та особливості розвитку, основний акцент зроблено на професійному зростанні, що включає соціальний та культурний розвиток особистості, розширення професійних компетентностей та «навчання протягом життя», а також соціальну інтеграцію;

26. розуміння ситуативного навчання та практики «навчання в групі» розглядається як неперервний процес професійного розвитку;
27. розуміння навчальних установок та рефлексивних підходів включає у себе сприйняття професійного навчання як процесу, який відбувається через взаємодію;
28. знання управління освітою, включаючи різні стилі управління, розглядаються як **взаємозв'язок різних етапів професійної кар'єри.**
- У контексті співпраці між освітніми інституціями різних рівнів** виділяються такі цінності:
29. у сфері знань міжінституційної співпраці важливими вважаються принципи демократії та поваги **до різноманітності й унікальності дітей;**
30. у контексті знань про особливості розвитку громади основний акцент робиться на партнерській взаємодії, яка сприяє **соціальній згуртованості;**
31. **в міждисциплінарних знаннях (здоров'я та догляд, педагогічний та соціологічний супровід розвитку дітей дошкільного віку тощо)** підкреслюється цілісний та інтегрований підхід до розвитку дітей дошкільного віку.
- На рівні управлінської компетентності в групі знань визначено низку ключових цінностей:
32. при розгляді стану дошкільної освіти на різних рівнях - регіональному, національному та міжнародному, визнання прав дітей на активну участь у суспільному житті виявляється надзвичайно важливим;
33. у знаннях про права дитини та сім'ї головним пріоритетом є гарантування прав дітей на повноцінний та комплексний розвиток шляхом освіти та навчання;
34. у знаннях про різноманітність у всіх її проявах та антидискримінаційній практиці в **освітньому процесі** ключовими **цінностями** для педагога є **повага та визнання соціальної рівності осіб з особливими потребами;**
35. у контексті знань про всебічні стратегії **боротьби з бідністю та соціально-культурною нерівністю** головними цінностями визначаються **демократія, соціальна інтеграція та економічний розвиток** [48].

Відповідно до наведеного переліку **цінностей, якими повинен керуватись європейський педагог** у сфері дошкільної освіти, робимо висновок, що всі вони націлені на вирішення стратегічних завдань європейської стратегії розвитку «**європейського простору дошкільної освіти**». Серед пріоритетів:

36. підвищення соціального статусу дитинства у дошкільному віці;
37. **визначення функцій, завдань та ролі Європейського Парламенту** у гарантуванні **якості дошкільної освіти у всіх** країнах Європи;
38. застосування **європейських принципів та підходів** у сфері дошкільної освіти з **метою поліпшення якості життя дітей дошкільного віку;**
39. **створення ініціативних наукових груп та об'єднання практиків у галузі дошкільної освіти для** розробки шляхів модернізації та постійного моніторингу якості в цій сфері;

Отже, значний вплив у просуванні стратегії «європейського підходу» у сфері дошкільної освіти мають визначені принципи та цінності. Євроінтеграційний шлях України суттєво змінює перспективи організації та впровадження дошкільної освіти в нашій державі, створює шляхи для діяльності альтернативних закладів дошкільної освіти, що реалізують досвід країн - членів ЄС. Особливу увагу привертає розуміння дитини як не лише найвищої цінності суспільства, але й як повноцінного члена з правами на власне життя в межах свого соціального оточення, що відображено в документі «**Діти в Європі**». Крім **того, принципи, засади та орієнтації «європейського підходу» є ключовими компонентами професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи та України, що потребує окремого дослідження, оскільки** вони відповідають сучасним освітнім парадигмам щодо професійної педагогічної підготовки взагалі і представляють перспективу для подальших досліджень.

Висновки до Розділу I.

Аналіз наукових джерел та довідкової літератури виявив, що термін «альтернативна освіта» почали активно застосовувати для окреслення протилежного до усталеного, традиційного, формалізованого навчання. Альтернативна освіта плекає свої коріння у русі, що відомий як «нове виховання» у Західній Європі, «педагогіка реформ» в Німеччині та «прогресивізм» у США. Цей рух був спрямований проти схоластичної педагогіки кінця XIX - початку XX століття. Періодом розповсюдження альтернативних шкіл у Західній Європі є час 1960-1980 роки.

Альтернативні освіта й заклади спочатку розглядалися на рівні навчання дітей молодшого шкільного та старшого віку і зовсім не включали дошкільну освіту.

Спільним у визначеннях терміну «альтернативна освіта» є її спрямованість на забезпечення диференціації та врахування індивідуальних потреб дітей із різними освітніми потребами, демократичність спілкування учасників освітнього процесу, оперативна реакція на запити суспільства й батьків щодо розвитку й навчання дітей, як правило має краще оснащення, забезпечує вибір освітніх програм і методів, їх інноваційність та новаторство. Дані заклади можуть бути різної форми власності, як правило, переважають приватні, або частково фінансуватися державою; реалізуються на рівні домашнього навчання, у школах без стін, у вуличних академіях, вільних школах тощо, які відрізняються своєю організацією, змістом, методами навчання та видами контролю; діють відповідно до власної концепції, розробленої й удосконаленої її керівником та вчителями, часто із фаховою підтримкою зовнішніх експертів. Альтернативна освіта конкурує з традиційною, стимулює її розвиток і показує слабкі сторони, пропонуючи альтернативні шляхи вирішення проблем. Термін «альтернативна школа» не завжди є синонімом до «**нової школи**», «**інноваційної школи**» або «**нестандартної школи**». Ці поняття не завжди чітко відображають сутність альтернативності освітнього закладу. Сучасна європейська спільнота окреслила, що дошкільний період життя людини має вирішальне значення для подальшого становлення людини й усвідомлення нею демократичних і прогресивних цілей розвитку громадянського суспільства. У період останніх десятиліть XX ст. й початку XXI ст. активно розробляються та впроваджуються регламентуючі та концептуальні документи для забезпечення реалізації прав дитини **як в межах окремої країни, так і між різними державами**, передбачає поступовий перехід усіх держав ЄС до **стандартизованої системи дошкільної освіти та виховання**. Впровадження європейського підходу орієнтоване на постійне покращення якості дошкільної освіти і є стимулом для діяльності розгалуженої системи закладів дошкільної освіти.

РОЗДІЛ II: **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ Й ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ**

2.1. Дошкільна освіта в ЄС: поточна ситуація, проблеми і підходи до їх вирішення

У зв'язку з важливістю ролі дошкільної освіти в загальній системі освіти та формуванні особистості людини, в Європейському Союзі значна увага надається питанням дошкільної освіти та догляду (ДШОД). Разом із ключовою роллю сім'ї, ДШОД створює важливу основу для розвитку мовних навичок, успішного навчання, соціальної інтеграції та особистісного зростання. Дошкільна освіта не тільки сприяє реалізації потенціалу дітей, але й спонукає батьків та інших членів сім'ї до активної участі у заходах щодо поліпшення можливостей працевлаштування, професійної

підготовки, освіти для батьків та дозвілля родини.

Сім'я є основним фактором впливу на дітей, і тому деякі програми ЄС спрямовані на підтримку сімей. В Ірландії, наприклад, з 2011 року діє національна стратегія «Грамотність і вміння рахувати для життя», яка наголошує на важливості підтримки сімей у навчанні дітей. Ця стратегія передбачає ряд заходів, спрямованих на підтримку батьків у вихованні дітей, особливо в ранньому віці.

Але, незважаючи на те, що сімейне оточення має більш вагомий вплив на дітей, ніж зовнішній догляд, можливості політичного втручання у цю сферу обмежені. Зазначається, що навіть, якщо припустити, що «сімейний культурний капітал» грає ключову роль, важко розробити політику, яка компенсувала б різницю в рівні освіти та зобов'язаності батьків [35].

Державно фінансована дошкільна освіта зазвичай має більш розвинене втілення в країнах-членах Організації європейського співробітництва та розвитку (ОЕСР) порівняно з іншими регіонами Європи. У державах Європейського континенту загально визнана концепція загального доступу до дошкільної освіти для дітей віком від 3 до 6 років. У більшості країн цього регіону всі діти мають можливість отримати принаймні 2 роки безкоштовної, державно фінансованої дошкільної освіти перед початком школи. За винятком Ірландії та Нідерландів, такий доступ законодавчо забезпечений з трьох років, а в деяких країнах навіть раніше. Програми дошкільної освіти в Європі є безкоштовними та пов'язаними зі школою. У країнах ОЕСР за межами Європи безкоштовна дошкільна освіта доступна лише з п'ятирічного віку, хоча деякі діти починають відвідувати дошкільні заклади з 4 років у Австралії, Кореї та деяких штатах США.

Прикладом такої системи є Північна Ірландія, де освіта стає обов'язковою для дітей віком від 4 років до 1 липня. З двох років діти можуть відвідувати дитячі садки, дошкільні центри або спеціальні класи початкової школи. Усі ці заклади фінансуються державою, мають єдину програму навчання та перевіряються інспекціями.

Система освіти у Фінляндії визнана однією з найкращих у світі, що підтверджується постійними першими місцями у результаті тестів PISA [36] серед п'ятнадцятирічних учнів. У Фінляндії вік, коли діти починають відвідувати школу, становить вісім років, що є пізнішим порівняно з багатьма іншими країнами. Проте, майже всі діти Фінляндії проходять рік дошкільного навчання з шести років, що сприяє створенню основи для подальшого навчання.

Це відповідає концепції того, що дошкільна освіта, розпочинаючи з дворічного віку, становить фундамент майбутнього навчання. Важливою є висока якість догляду за дітьми з комплексним підходом, а не лише зосередження на навчанні. У Фінляндії всі батьки мають доступ до якісного догляду за дітьми з моменту завершення декретної відпустки, що, здається, компенсує пізніший початок більш формальної освіти.

У 2011 році в Європейському Союзі було приділено велику увагу питанням **дошкільної освіти та догляду, що було розглянуто на найвищому рівні Ради Європейського Союзу. Перед засіданням Ради Європейська Комісія підготувала спеціальне повідомлення «Освіта та догляд у ранньому дитинстві: забезпечення кращого старту в майбутнє для усіх дітей»,** яке містило огляд стану, ідентифікувало проблеми в галузі дошкільної освіти та надало рекомендації щодо подальших дій. Після обговорення документу Єврокомісії, Рада Європейського Союзу прийняла відповідні висновки щодо майбутніх кроків. Нижче наведено короткий огляд повідомлення Єврокомісії та висновків Ради ЄС [22].

До недавнього часу у країнах ЄС основний акцент робився на розширенні мережі дитячих садків та дошкільних установ з метою створення можливості для батьків, особливо матерів, повернутися до роботи після декретного відпустки. На зустрічі Європейської Ради у Барселоні у 2002 році країни-члени зобов'язалися забезпечити наявність місць у дошкільних закладах для 90% дітей віком від трьох до молодшого шкільного віку до 2010 року та щонайменше для 33% дітей віком до трьох років. Проте прогрес у досягненні цієї мети був обмеженим. Щодо дітей до 3 років, лише п'ять країн-членів ЄС досягли цієї цілі, ще п'ять підходять до неї, а більшість країн значно відстають, у восьми з них покриття становить лише 10% або менше. Щодо дітей віком від 3 років, вісім країн перевищили показник у 90%, але у третини країн-членів ЄС покриття дошкільними закладами менше 70%. У 2009 році міністри освіти поставили нові цілі, за якими до 2025 року має бути забезпечено дошкільне виховання для щонайменше 95% дітей віком від 4 років до шкільного віку. Наразі більшість країн ЄС досягли цієї мети, проте у деяких показник значно нижчий, що презентовано на рисунку 2.1.1.

Отже, одним з ключових завдань залишається розширення охоплення дошкільною освітою. Проте, наразі значна увага також приділяється якості цієї освіти. Останнім часом країни-члени ЄС домовилися про зміцнення співробітництва у сферах, пов'язаних із підвищенням якості дошкільної освіти та догляду.

Рис. 2.1.1. Показники охопленості дошкільною освітою, дані станом на 2021 рік (побудовано автором на основі джерела [4])

У 2006 році міністри визнали, що дошкільне виховання є критичним етапом у неперервному освітньому процесі людини, особливо для дітей із вразливих сімей. У 2008 році затвердили ряд пріоритетних напрямів співпраці на рівні ЄС у галузі освітньої політики, включаючи питання забезпечення якісного та доступного дошкільного виховання. У 2009 році була ухвалена стратегічна програма співпраці в галузі освіти та підготовки кадрів до 2030 року, яка, крім пріоритетів на 2019-2021 роки, включала «сприяння забезпеченню загального рівноправного доступу, підвищення якості послуг та збільшення підтримки працівників у дошкільному вихованні».

Маючи на увазі значення дошкільної освіти у попередженні навчальних труднощів та сприянні соціальній інтеграції в освітньому процесі, програма дошкільного виховання та догляду стане ключовою складовою стратегії країн-членів ЄС щодо досягнення пріоритетів до 2030 року. Багато країн-членів активно зосереджують свої зусилля на аналізі та реформуванні всієї системи дошкільного виховання, звертаючи увагу на охоплення, матеріально-технічне забезпечення, якість, ресурси, планування та адміністрування.

У повідомленні Єврокомісії висвітлено дві ключові проблеми у сфері дошкільної освіти та догляду, які потребують спільних зусиль і розв'язання у всіх країнах-членах ЄС, що подано на рис. 2.1.2:

Рис. 2.1.2. Дві ключові проблеми у сфері дошкільної освіти та догляду які потребують спільних зусиль і розв'язання у всіх країнах-членах ЄС (побудовано автором на основі джерела [10])

Загальний доступ до високоякісної дошкільної освіти та догляду є суттєвим для усіх дітей і приносить переваги як на короткострокову, так і на довгострокову перспективу, як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому. Важливо розуміти, що раннє дитинство є критичним періодом, коли освітні впливи можуть найбільш ефективно впливати на розвиток дітей і компенсувати їх соціальні нерівності. Дослідження, проведені в США, показують, що позитивний вплив дошкільної освіти на дітей із малозабезпечених сімей практично вдвічі більший, ніж на дітей з більш благополучних сімей. Таким чином, дошкільна освіта виявляється особливо корисною для дітей із соціально вразливих сімей, включаючи сім'ї мігрантів, меншин та дітей із особливостями фізичного розвитку. Вона сприяє перериванню замкнутого кола бідності та соціального виключення і допомагає зменшити кількість дітей, які вибувають із системи освіти раніше часу. Існують докази того, що загальний доступ для всіх до якісної дошкільної освіти та догляду є ефективнішим, ніж заходи, спрямовані лише на уразливі групи населення. Крім того, дошкільна освіта допомагає виявляти дітей із спеціальними освітніми потребами і сприяє їх інтеграції в загальну школу.

Однак, навіть якщо послуги дошкільної освіти та догляду мають високу якість, вони можуть вирішувати лише деякі аспекти проблем, пов'язаних

із бідністю й соціально-економічним статусом. Для досягнення максимальної ефективності довгострокових переваг високоякісної дошкільної освіти для дітей із соціально вразливих сімей, ініціативи у галузі освіти та догляду в ранньому дитинстві повинні бути взаємопов'язаними з іншими програмами, такими як працевлаштування, житло, охорона здоров'я тощо.

Забезпечення загального рівноправного доступу до якісної освіти та догляду в ранньому дитинстві може стати ключовим для успіху стратегії «Європа 2030» [17], зокрема для досягнення двох цілей ЄС, що представлено у рис. 2.1.3:

Рис. 2.1.3. Дві провідні цілі ЄС у забезпеченні загального рівноправного доступу до якісної освіти та догляду в ранньому дитинстві відповідно стратегії «Європа 2030» (побудовано автором на основі джерела [49])

Вартість дошкільної освіти та догляду для однієї дитини може становити таку ж суму, як і для шкільного навчання, особливо, якщо йдеться про високоякісні послуги. Станом на 2024 рік фінансування на 1 учня становить 140-190 тис гривень у шкільних закладах освіти України [41]. Проте результати досліджень свідчать, що висока якість освіти та догляду в ранньому дитинстві може забезпечити більш ефективне співвідношення між витратами та користю у майбутньому. Іншими словами, інвестування у дошкільну освіту призведе до економії коштів на подальших етапах, оскільки це ефективніше, ніж втручання на пізніших етапах, і приносить вигоду протягом життя, особливо для дітей із неблагополучних сімей. У країнах-членах ЄС існує велика різноманітність моделей фінансування дошкільної освіти та догляду із державних або приватних джерел. Усі європейські країни фінансують або співфінансують послуги дошкільної освіти для дітей віком від трьох років за рахунок державних коштів. Менше половини країн-членів здійснюють витрати на більшість послуг без залучення додаткових внесків від сімей. Щодо дітей до трьох років, зазвичай їх догляд фінансується з приватних джерел.

ЮНІСЕФ рекомендує, щоб мінімальний обсяг державних витрат на дошкільну освіту та догляд (для дітей від народження до шести років) становив не менше 1% ВВП. У ряді країн, таких як Китай, Канада та Нова Зеландія, державні видатки на дошкільну освіту останнім часом зросли. Проте, в цілому, вони залишаються нижчими, ніж рекомендований рівень ЮНІСЕФ [16].

Забезпечення якості й доступності освіти і догляду в ранньому дитинстві є однаково важливими. Основний фокус слід зосередити на створенні сприятливих умов та інфраструктури, професійній підготовці персоналу, розробці навчальних програм та ефективному управлінні.

Послуги дошкільної освіти та догляду мають бути організовані таким чином, щоб задовольняти всі аспекти розвитку дітей - як когнітивні, емоційні, соціальні, так і фізичні. Отримання некогнітивних навичок (наприклад, наполегливість, мотивація, навички спілкування) у ранньому віці має велике значення для подальшого успіху в навчанні та соціальній інтеграції. Отже, зміст навчальних програм дошкільної освіти має бути всебічним, охоплюючи не лише когнітивну сферу, але й соціалізацію та інші некогнітивні аспекти. Крім того, важливо враховувати роль гри як ключового елемента навчання у ранньому дитинстві.

Компетентність кадрів є важливим фактором для забезпечення високої якості дошкільної освіти та догляду. Привертання, підготовка, подальше професійне зростання та утримання персоналу з належними навичками становлять значні завдання. Це потребує конкурентоспроможних зарплат та комфортних умов праці, а також підвищення престижу цієї професії. Часто спостерігається тенденція призначати більш кваліфікованих працівників для дошкільного навчання, а менш кваліфікованих для догляду, що може призвести до недоліків у системі догляду та навчання малюків.

Ще одним важливим аспектом є забезпечення гендерної рівноваги серед персоналу дошкільної освіти та догляду. Оскільки у більшості випадків працівники цієї галузі є жінками, важливо зробити цю професію привабливою для чоловіків у всіх країнах ЄС.

Системний підхід до дошкільної освіти та догляду передбачає інтеграцію різних сфер, таких як освіта, працевлаштування, охорона здоров'я, соціальна політика. Поступовий перехід між етапами, наприклад, від сімейного середовища до дошкільного закладу і далі до початкової школи, потребує ефективної комунікації між ними та наступності у навчальних програмах і стандартах.

Рис. 2.1.4. Рекомендації Єврокомісії, щодо впровадження заходів для покращення дошкільної освіти (побудовано автором на основі джерела [12])

Важлива роль належить підтримці батьків, які відіграють ключову роль у вихованні своїх дітей у ранньому віці, а також спонуканню працівників закладів дошкільної освіти до співпраці з батьками, родинами й громадами. Це допоможе підвищити рівень обізнаності про можливості, які надає освіта й виховання в ранньому дитинстві.

Єврокомісія визнає необхідність вжиття наступних заходів у сфері дошкільної освіти та догляду, представлених на рис. 2.1.4.

Вивчаючи поточну ситуацію, проблеми й перспективи їх вирішення у розвитку дошкільної освіти, ми дійшли наступних висновків.

Якісні показники дошкільної освіти й догляду, мають спиратися на:

1. балансування між когнітивними та некогнітивними аспектами навчальної програми;
2. постійне підвищення професійного рівня працівників дошкільної освіти та догляду: визначення необхідних кваліфікацій для виконання конкретних обов'язків;
3. розробку стратегій залучення, підготовки та утримання персоналу з відповідними кваліфікаціями;
4. гендерний баланс серед працівників дошкільних закладів.

Розвиток систем дошкільної освіти й догляду, що поєднують догляд і навчання для покращення якості, справедливості та ефективності, має відповідати наступним чинникам:

5. спрощення переходу дітей від сім'ї до навчання й між різними рівнями освіти;
6. забезпечення якості через розробку узгодженої, гармонійної та координованої педагогічної бази й залучення всіх зацікавлених сторін у цей процес.

Європейський комітет профспілок освіти (ЄКПО) висловив підтримку повідомленню Єврокомісії та висновкам Ради ЄС, особливо щодо підвищення привабливості професії в галузі дошкільної освіти й догляду шляхом поліпшення умов праці, підвищення компетентності й кваліфікації персоналу. Профспілки відмітили, що у документах ЄС варто акцентувати увагу на гендерному балансі серед працівників у цій сфері освіти.

З іншого боку, ЄКПО зазначив, що текст висновків Ради ЄС не такий чіткий, як у повідомленні Єврокомісії. Зокрема, у висновках Ради ЄС відсутнє визнання того, що привабливість професії має пряму залежність від адекватної оплати праці. Профспілки закликали країни-члени ЄС забезпечити конкурентоспроможні зарплати для працівників дошкільної освіти та догляду на рівні із зарплатами учителів початкової школи. Адекватні зарплати залучать кваліфікованих працівників, які будуть задоволені своєю роботою, ефективно працюватимуть та виконуватимуть свої навчальні обов'язки, що сприятиме зменшенню плінності кадрів і підвищенню ефективності їхньої роботи.

На вимогу Єврокомісії, Мережа ЄС з питань догляду за дітьми розробила стандарти якості для послуг, які надаються дітям, у рамках виконання Рекомендації Європейської Ради з установами критеріїв якості цих послуг.

Модель фінансування закладів дошкільної освіти та догляду має відповідати наступним критеріям:

7. витрати держави на дитячі послуги мають становити не менше 1% ВВП;
8. частина цих коштів має бути спрямована на розвиток інфраструктури, включаючи принаймні 5% на допоміжні служби та безперервне навчання;
9. необхідна програма капітальних витрат на будівництво і ремонт має враховувати питання охорони довкілля та здоров'я;
10. якщо батьки сплачують за послуги, які фінансуються державою, їх витрати не повинні перевищувати 15% від щомісячного чистого доходу сім'ї і можуть бути навіть нижчими.

Розглянемо у підсумку освітні цілі європейських закладів дошкільної освіти й догляду, а саме:

11. у розробці освітньої філософії мають брати участь батьки, вихователі й інші зацікавлені сторони;
 12. освітня філософія має бути всебічною і включати такі аспекти, як незалежність дитини та розвиток особистості; формування дружніх соціальних зв'язків між дітьми та між дітьми і дорослими; зацікавленість у навчанні; розвиток мовних та комунікативних навичок, у тому числі вивчення різних мов; оволодіння математичними, біологічними, науково-технічними та екологічними концепціями; музичне вираження та розвиток музичних навичок; цікавість театром, драмою, ляльковим театром та пантомімою; розвиток моторики та контроль над тілом; освіта з питань охорони здоров'я, гігієни та здорового способу життя; розуміння соціальних відносин у суспільстві.
- 2.2. Сучасний європейський досвід альтернативної дошкільної освіти для України

У XXI столітті ЮНЕСКО проголосило еру освіти, визнавши її як важливий інструмент для вирішення глобальних проблем і формування майбутнього суспільства. Організація Об'єднаних Націй уважає рівень і якість освіти ключовими показниками розвитку людського потенціалу, що впливають на соціально-економічний прогрес суспільства. У сучасних умовах багатьох країн головним викликом стає перехід від традиційної моделі освіти, спрямованої на адаптацію, до інноваційної, яка сприяє розвитку індивідуальних здібностей, інноваційному мисленню та адаптації до змін у сучасному світі.

Україна вважає розвиток дошкільної освіти одним із стратегічних напрямів своєї освітньої політики, що передбачає підвищення вимог до організації роботи дошкільних установ і підвищення якості освіти в них.

Однією з основних парадигм освіти визнано особистісно-орієнтовану, оскільки її основною метою є створення умов для розвитку особистості, її самореалізації, розкриття інтелектуально-особистісного потенціалу та гуманізації освітніх цілей, зосередження на особистості як головній цінності. Ця парадигма передбачає отримання освітніх компетентностей, соціалізацію та інтеграцію у європейський і світовий освітній простір. Таким чином, якість освіти у сучасних умовах розглядається як інтегральна характеристика освітньої системи, що відображає ступінь відповідності досягнутих освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням.

Побудова сучасної дошкільної освіти та її модернізація у всіх аспектах наразі є крайньою необхідністю, зауважує О. Кононко. Якість дошкільної освіти, згідно з оцінками фахівців, визначається як процес і результат покращення здібностей і поведінки дітей, створення сприятливих умов для їх фізичного, психічного та соціального розвитку, надання можливостей для індивідуального зростання, виявлення творчих здібностей та реалізації їх природного потенціалу.

На даному етапі нашого дослідження ми визначили метою розглянути шляхи оцінки й методичного супроводу якості дошкільної освіти у країнах Європейського Союзу та проаналізувати перспективи розвитку цієї сфери відносно України. Через це сформулювали такі завдання: проаналізувати нормативні документи, що стосуються якості дошкільної освіти та її моніторингу; вивчити наукові дослідження з цього напрямку; визначити ролі методичного супроводу у керуванні якістю дошкільної освіти; ознайомитися із підходами до вирішення проблеми якості дошкільної освіти в країнах ЄС та параметрів її вимірювання.

Поняття «якість» відображає присутність ключових характеристик, що роблять один предмет або явище унікальним порівняно з іншими. У гуманітарних науках якість розглядається як філософське поняття, що входить до категорій Аристотеля, однією з яких є якість.

Якість дошкільної освіти охоплює комплекс характеристик системи, яка є першою стадією освіти. Вона оцінюється з урахуванням потреб **зростаючої особистості, сім'ї як користувачів соціальних послуг і держави як соціального замовника. Якість** визначається **сукупністю властивостей та користності, що забезпечують її здатність повністю задовольняти особисті та суспільні потреби.**

Також якість **дошкільної освіти розглядається як можливість** для дітей вибирати свій освітній шлях **на основі різноманітності змісту, форм і методів** навчання, а також як забезпечення соціального захисту від неадекватних педагогічних утручань та гарантія досягнення мінімального **рівня підготовки для успішного навчання в початковій школі** кожною дитиною.

Різні учасники освітнього процесу мають власне розуміння поняття «якість дошкільної освіти». Однак загальна концепція визнає її як системну характеристику, що охоплює всі аспекти роботи дошкільного закладу та пов'язана з оцінкою рівня фізичного, **інтелектуального, морального та естетичного розвитку дітей.**

Важливо відзначити, що в **сучасній теорії та практиці дошкільної освіти** немає загальних критеріїв для оцінки якості. Дослідники, такі як К. Крутії, О. Янко та інші, стверджують, що така якість має бути оцінена за допомогою різних критеріїв, таких як якість умов, освітній процес та результати навчання. Визначення якості дошкільної освіти, зауважує О. Кононко, базується на систематичному спостереженні.

Відслідковування якості дошкільної освіти включає розуміння експертами концепції «норми» як одного з ключових критеріїв для контролю і оцінки показників розвитку дитини і ефективності діяльності педагога. В. Слободчиков розглядає «норму розвитку» як явище, що визначається культурним та особистісним контекстом і вказує на те, що норма не лише відображає середнє значення, а й визначає найкращі можливості для **конкретної дитини в певному віці** та при певних умовах.

Під «моніторингом» розуміється постійний контроль будь-якого процесу з метою визначення, чи відповідає він поставленим цілям чи початковим прогнозам. Моніторинг - це постійне спостереження за процесом або явищем для визначення його відповідності певним стандартам, прогнозам або очікуваним результатам. **Під час моніторингу якості дошкільної освіти, заклад дошкільної освіти можна розглядати як** місце втілення певного освітнього проєкту. С. Братченко підкреслює, що оцінка - це лише один із аспектів багатогранної експертизи освітньої діяльності закладу, і процес вивчення не повинен обмежуватися лише цією функцією. Повна експертиза має спрямовуватися на **дошкільну освіту як на процес, спрямований на розширення можливостей розвитку особистості та її саморозвиток. Критерії благополуччя** та розвитку **дитини як особистості повинні** слугувати основою для **аналізу будь-якої педагогічної системи,** з урахуванням **реального впливу такої педагогічної практики на особистісне зростання дитини і визначення того,** яким чином **досягаються різні результати.** Поняття **« моніторинг»** походить з досліджень **впливу господарської діяльності на навколишнє середовище.** Згідно з **міжнародним стандартом (СТ ІСО 4225-80), моніторинг** є системою **тривалих спостережень, оцінювання, контролю та прогнозування стану та змін об'єктів** шляхом багаторазових вимірювань протягом певного періоду часу. **Цей термін був введений (у 1972 році) як альтернатива та доповнення до терміну «контроль».** Крім **спостережень та збору інформації, моніторинг** охоплює **елементи активних дій, таких як**

оцінка, прогнозування та розроблення рекомендацій з природоохоронних заходів.

Безперечно, з квітня 2008 року Україна стала повноправним членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR). Як і інші члени цієї організації, Україна впроваджує педагогічний моніторинг у практику роботи всіх освітніх закладів. Питання про якість дошкільної освіти та способи її оцінки відображені у ряді документів, таких як Національна доктрина розвитку освіти, Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2022 р.), Постанови Кабінету Міністрів України, різноманітних наказів Міністерства освіти та науки України, а також у методичних рекомендаціях.

Зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти відзначено, що якість освіти є одним з національних пріоритетів і важливою складовою національної безпеки. Держава систематично проводить моніторинг якості освіти, сприяючи прозорості та залучаючи до цього процесу громадський контроль. У цьому документі також визначені основні методи моніторингу. Проблема моніторингу також відображена у низці наказів Міністерства освіти і науки України, зокрема у Постанові Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» (2016 р.) та Наказі МОН України «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти» (2020 р.) [24].

У Положенні про дошкільний навчальний заклад (2003) вказано, що серед головних завдань медичних працівників дошкільного закладу основне значення має моніторинг стану здоров'я, фізичного та психічного розвитку дітей.

Питання якості дошкільної освіти отримало увагу на слуханнях в Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему «Стан і проблеми законодавчого забезпечення розвитку дошкільної освіти в Україні» (2020 р.). У рекомендаціях цих слухань виділено необхідність створення системи забезпечення якості дошкільної освіти. Пропонується будувати ефективну систему зовнішнього забезпечення якості дошкільної освіти, здійснювати організаційно-методичну підтримку закладів дошкільної освіти та інших учасників освітньої діяльності. Також рекомендується впровадити систему моніторингу та оцінки якості дошкільної освіти, визначити Порядок інституційного аудиту закладів дошкільної освіти та розробити професійний стандарт вихователя дошкільного закладу та стандарт вищої освіти за спеціальністю «Дошкільна освіта» [13].

Рис. 2.2.1. Ознаки якості дошкільної освіти, що визначені МОН України (побудовано автором на основі джерела [13])

Один із основних пріоритетів Міністерства освіти України - забезпечення якісної та доступної дошкільної освіти. Ознаки якості дошкільної освіти, що визначені МОН України, розглянемо у рис. 2.2.1.

Питання якості дошкільної освіти займає важливе місце в «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020). Цей документ визнає якість освіти для дітей цього віку ключовим фактором сталого розвитку якісного людського потенціалу України. Одним із пріоритетних завдань є забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, а також розкрито поняття багатовимірності якості, яка включає якість освіти, якість освітнього процесу та якість результатів.

Питання якості дошкільної освіти та методики її оцінки розглядалися в численних наукових дослідженнях та публікаціях. Наприклад, Вогнев'юк підкреслює важливість впровадження механізмів вимірювання якості освіти та моніторингу її стану. Моніторинг якості освіти визначається як система збору, аналізу та розповсюдження інформації про освітню систему та її компоненти з метою забезпечення інформаційної підтримки управління якістю освіти та можливості прогнозування її розвитку. Такий моніторинг націлений на оцінку різних аспектів якості освіти, включаючи якість результатів, умов та процесів.

Беленька досліджує взаємозв'язок між якістю дошкільної освіти та підготовкою майбутніх педагогів у закладах вищої освіти, враховуючи запити суспільства та освітнє середовище. Конюк наголошує, що провідні фахівці у галузі дитячої психології та дошкільної педагогіки включають до концепції якості національної дошкільної освіти такі ключові положення: визнання її як національного пріоритету; потреба в органічному зв'язку з наукою, педагогічною теорією та практикою; стратегічна орієнтація на модернізацію системи з урахуванням сучасних досягнень науки, культури та соціальної політики.

Моніторинг, як систематичне відстеження результатів діяльності та їх корекція, представляє собою один з методів контролю. Проте, він спрямований не тільки на контроль результатів, але й на вивчення процесу діяльності для виявлення тенденцій у розвитку. Характер діяльності визначає специфіку та зміст моніторингу, такі як медичний, господарський, педагогічний, психолого-педагогічний тощо [17].

У галузі наукового управління моніторинг описується як «узагальнений вид мисленнєвої діяльності, що вимагає спеціальних знань, навичок та професіоналізму», заснований на культурі збору інформації, зазвичай як «особлива інформаційна технологія».

Поняття «психолого-педагогічний моніторинг» у сфері дошкільної освіти вважається ключовим інструментом, що може мати різні визначення, включаючи інновації, діалог про проекти зі змінними процесами, збір та аналіз інформації, а також як засіб оптимізації контролю. Один із провідних підходів до цієї концепції був запропонований В'Алямовською, яка розглядає психолого-педагогічний моніторинг як складний процес відстеження педагогічного впливу та середовища дошкільного закладу на здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини.

Визначення критеріїв та методів оцінювання є ключовим аспектом цього підходу, який, в свою чергу, частково залежить від професіоналізму персоналу та організаційної культури закладу. Методика моніторингу повинна бути адаптована до об'єктів дослідження, які можуть включати фізичний і психічний розвиток дітей, їх психо-емоційний стан, адаптацію до умов дошкільного закладу, особистісний розвиток, діяльність, вплив середовища закладу на розвиток дитини, фізкультурно-оздоровчу діяльність та інноваційні процеси. Об'єктами моніторингу можуть бути також функціонування управлінського апарату та методичне супроводження закладу в різних соціальних і освітніх умовах.

Ефективне управління якістю дошкільної освіти в сучасних дошкільних закладах можливе при належному методичному супроводі.

Методичне супроводження у дошкільному закладі забезпечують вихователь-методист та директор. Одним із завдань методичного супроводу є здійснення внутрішнього моніторингу якості освіти з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в закладі, оцінка відповідності фактичних результатів освітньої діяльності вимогам державних стандартів до змісту та обсягу дошкільної освіти, а також аналіз ступеня напрямків і причин відхилень від поставлених цілей.

Робота методичних кабінетів має велике значення, оскільки вони є центрами, де накопичується перспективний досвід, зберігається психолого-педагогічна література та впроваджуються інноваційні педагогічні технології у сфері дошкільної освіти. Низьковська пропонує перетворити методичні кабінети дошкільних закладів зі сховищ методичних матеріалів на лабораторії педагогічної майстерності та центри перспективного досвіду, які стануть консультативними пунктами для педагогів і батьків. Підвищення якості дошкільної освіти забезпечується методичним супроводом освітнього процесу в дошкільних закладах на різних рівнях: районному, міському, обласному.

Кожен із цих рівнів реалізує державну освітню політику, спрямовану на забезпечення якісної дошкільної освіти відповідно до сучасних наукових, культурних і соціальних досягнень, урахуовуючи специфіку розвитку конкретного регіону та особливості функціонування кожного дошкільного закладу [53].

Забезпечення якості дошкільної освіти потребує глибшого підходу, ніж лише постійний контроль і аналіз діяльності. Важливо проводити систематичні дослідження освітнього процесу, оцінювати рівень професійної підготовки педагогів, аналізувати динаміку розвитку дітей, надавати консультації та підтримку педагогам у плануванні освітнього процесу, співпрацювати з батьками, розробляти та впроваджувати нові методи й форми навчання, а також досліджувати, узагальнювати та поширювати передовий педагогічний досвід. Одним з аспектів цього підходу є створення сприятливого психологічного середовища у педагогічному колективі, а також використання методичної та наукової літератури. Згідно з Вогнев'юком, глобалізація освіти може призвести до певної інтернаціоналізації, але важливо зберегти національно-культурну самобутність і співіснування з іншими народами та культурами. **Актуальність питання якості дошкільної освіти виявляється як на рівні внутрішніх реформ в Україні, так і в міжнародному контексті**, охоплюючи широке коло учасників, від педагогів та батьків до міжнародних організацій. ЛКозак **аргументує важливість вивчення європейського досвіду для вирішення** актуальних проблем у сфері дошкільної освіти в Україні. Було проведено **аналіз досвіду організації дошкільної освіти у** країнах Європи, таких як Франція, Велика Британія та Німеччина. З'ясовано, що загальною характеристикою **дошкільних закладів у цих країнах є особлива увага до створення** сприятливого для розвитку **середовища й організація різноманітних видів діяльності**, спрямованих на загальний розвиток дитини та її підготовку до навчання у школі [7].

За ініціативи Європейської комісії у **рамках міжнародного проєкту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм» (2019)** були визначені **основні критерії якості освіти**, представлені у рис. 2.2.2.

Рис. 2.2.2. Основні критерії якості освіти міжнародного **проєкту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм» 2019 р.** (побудовано автором на основі джерела [7])

Забезпечення **якісної та доступної дошкільної освіти** й надання догляду за дітьми лишається ключовим пріоритетом для країн Європейського Союзу. Група експертів, що складалася з представників країн-членів ЄС та представників зацікавлених сторін, виокремила п'ять ключових параметрів для оцінки якості дошкільної освіти [23]. Розглянемо їх докладніше:

1. доступ до дошкільної освіти для всіх соціальних верств населення;
2. уніфіковані підходи до організації дошкільного навчання;
3. включення громадських організацій у діяльність дошкільної сфери;
4. **повага до цінностей, переконань та культури батьків у** питаннях виховання їхніх дітей.

Експерти визначають працівників закладів дошкільної освіти як один з ключових факторів. Наголошується, що фахівці, які працюють із дітьми, повинні мати високий рівень кваліфікації, постійно підвищувати свій професійний рівень та прагнути до кар'єрного зростання. Педагоги, асистенти, вихователі та сімейні гувернери повинні спільно обирати методики навчання та скеровувати особливості розвитку дітей. Велику увагу експерти приділяють умовам праці, таким як графік роботи, співвідношення кількості працівників та дітей, адекватний рівень оплати праці, що стимулює працівників у дошкільній галузі та зменшує плинність кадрів. Професійне керівництво повинно створювати умови для «спостережень, **планування колективної роботи та співпраці з батьками**», що **підкреслює важливість методичного супроводу у забезпеченні якісної дошкільної освіти.**

Освітня програма повинна визначати загальні цілі, цінності та підходи, які відображають очікування суспільства, спрямовані на сприяння розвитку дітей для досягнення їх повного потенціалу і формування життєво важливих навичок. Процес навчання повинен спиратися на ігрову діяльність, яка враховує індивідуальні інтереси та потреби дітей, сприяє балансу між навчанням і вихованням. Освітня програма має передбачати активну участь дітей, їхніх батьків та педагогічних працівників, а також використання як класичних методик, так і інноваційних підходів до навчання.

Оцінка й моніторинг допомагають збирати відповідну інформацію й отримувати відгуки на різних рівнях, таких як місцевий, регіональний і національний. Така інформація служить для відкритого обміну досвідом, здійснення спільного планування й аналізу якості освіти на всіх рівнях надання дошкільної освіти. У процесі моніторингу важливо залучати всі зацікавлені сторони у дошкільній освіті з особливою увагою до задоволення потреб та інтересів дитини.

Органи **управління та фінансування представляють зацікавлені сторони в системі дошкільної освіти, які повинні мати чітке розуміння своєї ролі й відповідальності. Законодавство, дошкільні заклади, батьки та громадські організації мають усвідомлювати важливість спільної** діяльності для досягнення якісних результатів **для дітей, сімей та місцевих громад.**

Розглянувши основні концепції та принципи функціонування європейських дошкільних закладів освіти, можна зробити висновок, що питання якості дошкільної освіти є актуальним **як для України, так і для країн** Європейського Союзу. Це визначається не лише на рівні батьків, але й на рівні державних чиновників, які розуміють важливість раннього та дошкільного дитинства для якості життя у період, який визначає майбутнє кожної людини та громадянина країни.

Впливові міжнародні організації визнають **якість освіти як показник розвитку людського потенціалу, що** підкреслює важливість **питання якості дошкільної освіти як для України, так і для** країн Європи.

На сьогоднішній день тільки високоякісна дошкільна освіта може відповісти на сучасні очікування батьків і суспільства. Варто наголосити, що конкурентоздатним **буде лише той заклад дошкільної освіти**, де педагоги активно вивчають і впроваджують найкращі практики як вітчизняного, так і міжнародного досвіду. Це забезпечить високу якість освітнього процесу, заснованого на гуманістичних концепціях виховання. Окреслені концепції **передбачають високий рівень загальної і психологічної культури виховного процесу**, а також якісне методичне супроводження, що виявляється у системі взаємин **між вихователями та дітьми, членами педагогічного колективу, вихователями та** батьками вихованців [65].

Отже, **належний рівень методичного супроводу, моніторингу у закладах дошкільної освіти є необхідною умовою** для забезпечення її якості, що сприятиме конкурентоздатності української системи дошкільного виховання **в європейському і світовому освітньому просторі.**

2.3 Вивчення європейського досвіду для вирішення сучасних проблем дошкільної освіти в Україні

На початку XXI століття відбуваються суттєві зміни у ставленні до ролі освіти загалом, місця дошкільної освіти в освітній системі, а також у розумінні важливості раннього навчання та періоду дитинства, коли діти мають значний потенціал і природні здібності. Згідно з Базовим компонентом, дошкільна освіта є невід'ємною частиною освітнього процесу в Україні, що **гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання.** Заклад дошкільної освіти стає першим соціальним оточенням для дитини, завданням **якого є соціальна адаптація до умов життя в спільноті незнайомих дітей і дорослих, забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного та психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного та соціального середовища, а також до самої себе, набуття необхідного**

життєвого досвіду [2].

Поглянемо на окремі статистичні дані за 2023 рік, щоб краще зрозуміти ситуацію із дошкільною освітою в Україні. Оскільки країна перебуває в умовах воєнного стану, тому важливо зрозуміти, як проходить навчання дітей дошкільного віку, їх безпеку в разі надзвичайних ситуацій та рівень доступності навчання в умовах кризи.

За даними Державної служби якості освіти України за 2022-2023 роки, 65 із 1054 (або 6,2%) дошкільних закладів, що розташовані в територіальних громадах, постраждали від пошкоджень або руйнувань внаслідок військової агресії. Деякі з них були повністю зруйновані. Місцеві управління освітою територіальних громад повідомили, що внаслідок військової агресії Російської Федерації 9 будівель дошкільних закладів були повністю знищені і не можуть бути відновлені (5 - у Херсонській області, 2 - у Луганській, 2 - у Миколаївській). Щодо пошкоджених будівель дошкільних закладів через військову агресію, в яких планується відновлення освітнього процесу, їх кількість становить 56. З них, у п'яти закладах наразі проводяться ремонтні роботи (1 у Донецькій області, 2 у Миколаївській, 2 у Чернігівській), а два вже відновили свою діяльність після ремонту (у м.Києві).

Згідно з даними Інституту освітньої аналітики на березень 2023 року, учасники онлайн-опитування, які представляють дітей, що навчаються в закладах дошкільної освіти, становлять 118 959 осіб, що є 16,1% від загальної кількості дітей, які знаходяться на навчанні. Зазначено, що 65% з них навчаються у закладах, що розташовані у містах, 15% у селищах, а 20% у селах (див. рис. 2.3.1). У третині згаданих закладів дошкільної освіти (32,2%) отримують освітні послуги діти, що змінили своє місце проживання або перебування. Це становить 7072 особи або 5,9% від усього контингенту.

Рис. 2.3.1. Контингент охоплення вихованців ЗДО в різних типах населених пунктів (побудовано автором на основі джерела [22])

Також, у сучасних умовах функціонування освіти важливо відзначити, що за час повномасштабного вторгнення росії на територію України вагома частка дошкільників мігрувала в інші області держави. На даному етапі дослідження з'ясуємо охоплення дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) дошкільною освітою. Наведемо дані за 2021-2023 рік (рис. 2.8).

Рис. 2.3.2. Відсоток дітей старшого дошкільного віку (5-6 років), які охоплені дошкільною освітою у ЗДО (побудовано автором на основі джерела [9])

У поточний період державна освітня стратегія активно спрямована на розширення можливостей створення й діяльності різних форм закладів дошкільної освіти, на збільшення кількості доступних місць у вже існуючих установах дошкільної освіти, на введення в експлуатацію нових приміщень, а також на відновлення роботи закладів, які раніше не функціонували відповідно до свого призначення та інші заходи.

У наступній стадії розвитку активно планується організація сучасного освітнього середовища для закладів дошкільної освіти, спрямована на гармонійний розвиток особистості кожної дитини та задоволення її індивідуальних творчих потреб. Зараз очікується, що сучасний заклад дошкільної освіти буде місцем, яке сприятиме позитивному й динамічному розвитку, що забезпечує розвивальний потенціал дітей.

У рамках освітньої реформи «Нова українська школа» важливим стає забезпечення безперервності освітнього процесу між різними його етапами. Гармонійний розвиток дитини під час дошкільного навчання та переходу до шкільного життя є фундаментом для подальшого успіху в умовах продовженого навчання протягом усього життя дорослої особистості [11].

Багато цікавого педагогічного досвіду можна відшукати у зарубіжних системах освіти з їх власною історією та унікальними традиціями. **Вивчення цього досвіду може сприяти вирішенню проблем, пов'язаних із організацією та розвитком дошкільної освіти в Україні.**

Мета цього дослідження полягає в проведенні порівняльного аналізу **організації систем дошкільної освіти у провідних європейських країнах** з метою виокремлення ідей, які **можна використати для подальшого розвитку дошкільної освіти в Україні. Аналіз європейських систем дошкільної освіти** вклучав в себе розгляд організації закладів дошкільної освіти та їх різних типів, створення у них сприятливого освітнього середовища, забезпечення наступності між дошкільними закладами та школами, а також особливості професійної підготовки вихователів.

Згідно з результатами аналізу **наукових джерел, у кожній системі освіти** існують свої особливості, переваги та недоліки, а також **нестандартні підходи до виховання дітей. Особливий інтерес викликали французькі дошкільні заклади**, відомі як материнські школи та вважаються однією з окрас системи освіти Франції, яка не має аналогів у світі. Ці заклади фактично є перехідними структурами від сімейного оточення до школи, зберігають дух сім'ї, а водночас учать дотримуватися шкільних правил [71].

У Франції наразі основним типом дошкільних закладів для дітей у віці від 2 до 6 років є материнські школи. Додатково функціонують приватні дитячі садки різного типу з різноманітними умовами та забезпеченням. У цій країні високий відсоток дітей бере участь у дошкільній освіті, хоча вона не є обов'язковою. Проте, практично всі діти **у віці від 3 до 5 років** відвідують материнські школи. **За даними Національного агентства статистичних досліджень (INSEE), у 2020-2021 навчальному році 13,6% усіх дворічних дітей та практично 100% дітей у віці від 3 до 5 років** відвідували ці заклади. Ця тенденція залишається актуальною [51].

У Німеччині існують давні традиції суспільного дошкільного виховання, які належать до найстаріших у світі. **Закон про вільне відвідування дитячих садків** був прийнятий у 1957 році. Згідно з цим законом, **20% дитячих садків утримує держава, а 80% належать** різним релігійним та громадським організаціям, таким як церковні громади, профспілки, Німецький Червоний Хрест, службі молоді та іншим благодійним організаціям. Батьки сплачують половину витрат на утримання дитини у дитячому садку, а решта витрат компенсується власником **закладу. У Німеччині існує різноманітність типів дошкільних закладів.** Серед них **дитячі садки з повним або неповним режимом перебування, які призначені для дітей від 3 до 6 років. Також існують групи-садки для дітей однієї вікової категорії, переважно для старших дошкільників.** Додатково, доступні **пришкільні групи для п'ятирічних дітей, підготовчі класи початкової школи, де навчають і виховують п'ятирічних дітей.** Також у країні існують **цілодобові інтернати для здорових дітей віком від 3 до 6 років, або для тих, хто має проблеми зі здоров'ям та розвитком** [75].

Основні методи виховання дітей відтворюються у дитячих садках Німеччини, зокрема в вальдорфських та монтесорівських закладах. Вальдорфські дитячі садки є найпоширенішим типом вільних дитячих садків. Концепція відкритих дитячих садків ґрунтується на ситуативно-орієнтованому підході до дошкільного виховання, що означає активне залучення дітей до планування, навчання на базі реальних ситуацій, поєднання гри та навчання, віковий різновид в організації активностей, взаємозв'язок із громадськістю, а також співпрацю між батьками та закладом дошкільної освіти.

У Великій Британії також існують різноманітні типи дошкільних закладів, які пройшли значний еволюційний шлях від закладів, що надавали державний догляд за дітьми із малозабезпечених сімей, до сучасних структур із різноманітними підходами до виховання. У країні недостатньо дошкільних закладів, щоб забезпечити всіх дітей дошкільного віку, оскільки формальне навчання **починається з 5 років. Типи дошкільних закладів включають муніципальні та приватні денні ясла, ясельні школи, ясельні класи, ігрові групи, клуби** матерів та дітей, і «групи

можливостей». Вони забезпечують високий рівень комплексного виховання.

Муніципальні денні ясла, що відкриваються місцевими владними органами, призначені для дітей віком від кількох місяців до 4-5 років. Ці заклади **досить поширені і працюють з 8** ранку до 6 вечора протягом усього року. Вони призначені для дітей, **чий батьки працюють, але мають невисокий рівень доходу і потребують послуг** державних дошкільних закладів [66].

Приватні денні ясла засновані різними приватними організаціями, благодійними установами, релігійними громадами та іншими. У Великій Британії поширені безкоштовні муніципальні ясельні школи та класи для дітей віком від 3 до 5 років. Ясельні класи, що додаються до початкових шкіл, спрямовані на всебічний розвиток дітей та формування їхньої індивідуальності. Ігрові групи є найпоширенішим типом дошкільних закладів, фінансовані частково державним коштів, із благодійних внесків та внесків батьків. Вони приймають понад третину **дітей віком 2-3 роки** і працюють від 2 до 5 **днів на тиждень. Керівники таких груп, часто матері вихованців, мають спеціальну психолого-педагогічну підготовку. «Групи можливостей»** створені для дітей із різними розвивальними відмінностями та працюють за аналогічною до ігрових груп концепцією, але з меншою кількістю дітей та спеціальним матеріалом. У клубах матері та дитини батьки зобов'язані бути присутніми протягом усього часу **перебування дітей у групі. Різноманітність типів закладів дошкільної освіти та програм відображає головну ідею британського дошкільного виховання, що розглядає дитину як активного учасника у пізнанні навколишнього середовища. Тому** освітні програми спрямовані на розвиток індивідуальності дитини, її самостійності у різних сферах діяльності.

Розглянемо особливості створення сприятливого для розвитку середовища закладів дошкільної освіти та організацію повсякденного життя дітей в них.

У Франції система шкільної освіти має циклічний характер, що є ключовим принципом організації навчання. Материнські та початкові школи, як перший етап освітнього процесу, **реалізують три цикли** опанування дітьми знаннями і навичками. Перший **цикл, або первинне навчання, охоплює перші два роки материнської школи** (молодший та середній рівні). Третій рік материнської школи (старший рівень) належить **до циклу основних навичок (фундаментального навчання), який відзначається початком навчання читанню, письму та математиці.** Програма передбачає проведення годин читання казок та ручної **праці (малювання, ліплення, випічка, виготовлення іграшок). У материнській школі, так само, як і в початковій, заняття проводяться протягом 26 годин на тиждень.**

В класі створена атмосфера, яка сприяє поєднанню ігор та навчання. Діти мають можливість вільно рухатися навчальними приміщеннями. Стіни класів прикрашені їх власними малюнками. Приміщення класу розділені на різні осередки, такі як **кухонний куточок, настільні ігри, бібліотека, театр, ферма тощо. Життя у колективі** сприяє навчанню дітей **жити у суспільстві**, розвиває навички співпраці, розуміння й поваги до інших культур. Діти відчують захоплення від навчання, розвивають своє мислення, удосконалюють дії та мовлення [61].

Окреслимо види діяльності, які сприяють загальному розвитку дитини та підготовці її до початкової школи на рис. 2.3.3:

Рис. 2.3.3. Види діяльності, які сприяють загальному розвитку дитини (побудовано автором на основі джерела [61])

Великий акцент приділяється організації дитячих театральних вистав, які виступають засобом вираження особистості та соціалізації. Участь у театральних постановках сприяє розвитку навичок організації, спільної діяльності, щирості та захоплення. Самостійні театральні гуртки, які організовані у дошкільних закладах, залучають дітей до вивчення національної і світової художньої культури і сприяють розвитку їхнього художнього смаку.

У Німеччині у дитячих садках передбачається наявність добре обладнаних та організованих центрів. Наприклад, є окремі приміщення для різних видів ігор: рольових, сюжетних, режисерських, а також для конструювання та експериментів. Крім того, тут є «креативна кімната» для малювання, ліплення та інших творчих занять, а також зал для фізичних вправ.

У «креативній кімнаті» розміщені різноманітні матеріали та обладнання, включаючи спеціальні меблі, вмивальник та предмети для прибирання, а також захисний одяг. У «ігровій кімнаті» знаходяться іграшки **та матеріали для різноманітних ігор з ляльками. Для сюжетних ігор, таких як магазин, лікарня чи пошта, доступні костюми та атрибути, а також тематичні іграшки й килимок для ігор з машинками.** Окрема увага приділяється також настільним іграм з правилами.

У Великобританії, в рамках «ясельної школи», доступна широка гама **різноманітного обладнання та матеріалів: великі мольберти з аркушами паперу,** комплекти фарб, пензлів та крейди, верстати з інструментами для роботи з деревом, ванни з водою з різними іграшками та спеціальні «**водяні іграшки, а також пісочниці з сухим і мокрим піском** та інші ресурси, що сприяють розвитку як розумових, так і фізичних здібностей дітей. У дитячих садках простір організовано відповідно до концепції «відкритого плану», де кімнати розділені перегородками, дозволяючи дітям вільно переміщуватися. Також є **стелажі для книг та іграшок, столи з настільними іграми, добре обладнані куточки для ігор з піском і водою, зони для конструкторських ігор, а також можливість грати на піаніно або працювати за комп'ютером. У приміщенні є виділена тиха зона, де діти можуть відпочити і розслабитися. Освітнє середовище** створює умови для того, щоб діти могли самостійно обирати та займатися будь-якою цікавою для них діяльністю.

В країнах Європи, зокрема у Великобританії, велика увага приділяється процесам інтеграції у дошкільній та шкільній освіті, підвищенню рівня та якості дошкільної освіти, а також підготовці дітей до школи, яка є ключовим етапом їхнього **освітнього шляху до постійної освіти протягом життя. Це призвело до перегляду структури дошкільної системи і введення** спеціального «передшкільного щабля» як зв'язувальної ланки між дошкільною та шкільною освітою, що не лише забезпечує неперервність, але й сприяє інтеграції.

Дошкільний етап у різних країнах має свої відмінності. У Німеччині, Австрії та Швейцарії цю роль виконують «підготовчі групи або класи», розташовані в дитячих садках або початкових школах, що враховують рівень готовності дітей до навчання. Франція застосовує різні форми інтеграції, наприклад, старша група дітей у материнському садку (**4-5 років**), яка **поєднана з першим роком навчання початкової школи, вважається «підготовчим класом».** У Фінляндії цю функцію виконують **передшкільні групи для дітей 6 років; в Італії - «підготовчий до школи рік» у дитячому садку** (відомий як «**дитяча школа**»); у Польщі - **нульові класи у школах або підготовчі групи в дитячих садках.** Дошкільний етап має наступні завдання, які розглянемо у рис. 2.3.4..

Рис. 2.3.4. Завдання дошкільного етапу (побудовано автором на основі джерела [62])

У різних країнах існують унікальні підходи до розв'язання цих завдань. Наприклад, у Німеччині особливу увагу приділяють використанню ігрових методів навчання, щоб забезпечити засвоєння необхідних умінь і навичок, розвиток соціальних навичок та формування мовних і навчальних умінь, які становлять основу для подальшого вивчення читання, письма та рахунку. Одним із ключових завдань вихователів на передшкільному етапі є розвиток комунікативних навичок і досягнення рівня готовності до школи у дітей, що передбачає їх здатність до успішного навчання в початковій школі.

Особливу увагу привертає професійна підготовка вихователів дошкільних закладів. У Франції, вчителі материнської і початкової школи належать до першого рівня викладачів і мають широкий спектр обов'язків, які включають проведення занять з різних предметів. У Франції майбутні вчителі

проходять професійну підготовку на тримісячних курсах в університеті, де їм надається спеціалізована наукова освіта та можливість отримання ліцензії. Після цього вони можуть вступити до Вищої школи підготовки педагогічних кадрів [19].

Навчання майбутніх вчителів дошкільних і початкових шкіл організовано таким чином, щоб розвивати їх компетентність у п'яти основних напрямках: засвоєння предметів, які вони будуть викладати в школі; освоєння методик навчання предметів (дидактика); сприяння науковим дослідженням; розширення контексту професійної практики; вирішення професійних ситуацій (включаючи навчання, керівництво, стажування) [52].

Значна частина уроків приділяється адаптації до шкільного середовища, інтеграції учнів з особливими потребами в звичайні школи, а також вивченню особливостей навчання дітей-мігрантів. Проводяться заняття з техніки мови для вчителів, розвитку голосу та вивчення правильної дикції. Велике значення в навчанні мають рольові ігри, під час яких студенти відтворюють ролі учнів, учителів і адміністраторів шкіл, що сприяє розвитку їх професійних навичок у вирішенні складних ситуацій.

Індивідуалізація відіграє ключову роль у навчанні, сприяючи розвитку здібностей студентів і створюючи умови для їх особистісного та професійного зростання. Система консультування виступає регулятором індивідуального підходу, де студенти мають можливість регулярно спілкуватися з наставниками (тьюторами), які допомагають їм освоювати програму, розробляти власний індивідуальний план навчання та надають зворотний зв'язок під час засвоєння навчального матеріалу.

Одним із ключових етапів у підготовці майбутніх вчителів дошкільних закладів є участь у конкурсі на заміщення вакантної посади, який організовується в кінці першого навчального року та має національне охоплення. Умови конкурсу публікуються в офіційному бюлетені національного освітнього відомства. Участь у цьому відборі можуть брати студенти закладів вищої педагогічної освіти, а також індивідуальні кандидати. Після успішного складання письмових та усних іспитів, студенти переходять на другий курс і отримують можливість працювати як вчителі-стажисти у навчальному закладі, де була вільна посада. Протягом року вони здобувають навчальні знання та педагогічний досвід [59]. Важливо відмітити, що студент-стажист має всі обов'язки вчителя: він відповідає за виконання навчальної програми, оцінює учнів, бере участь у засіданнях педагогічної ради, взаємодіє з батьками тощо. Вчителі-наставники, які відповідають за підготовку з певного предмету, відвідують уроки кожного студента, щоб надати підтримку або консультації. Після кожного відвідування проводиться аналіз і обговорення. По завершенні другого навчального року і стажування студенти отримують професійний диплом. У Німеччині підготовка вчителів дошкільних закладів може проводитися в технікумах, спеціальних інститутах або університетах. Студентам викладаються педагогічні предмети, а також предмети з області «Культура і суспільство» та «Засоби соціально-педагогічного впливу». Програми підготовки фахівців дошкільної освіти можуть варіюватися залежно від конкретного закладу освіти.

Наприклад, у педагогічному інституті Швєбіш-Гмюнд студентам викладаються такі предмети, як дошкільна педагогіка, психологія раннього дитинства, конфліктологія, менеджмент освіти, музичні дисципліни та основи роботи з батьками. Інститут Людвігсбурга доповнює цей перелік методикою досліджень дитинства та історією педагогіки. Під час навчання передбачається короткий термін практики, який у порівнянні з практикою майбутніх вихователів у Франції складає всього три тижні [57].

У Німеччині вихователі дошкільних закладів зобов'язані проходити підвищення кваліфікації п'ять-шість разів на рік. Тривалість таких курсів може варіюватися від одного до трьох днів або навіть до двох тижнів. Ці курси охоплюють різні аспекти роботи, такі як взаємодія з батьками, діагностика розвитку дітей та організація спостережень за ними. Також доступні курси, присвячені різним методикам роботи з дітьми, включаючи організацію дослідницької діяльності, проведення експериментів, навчання гри на музичних інструментах, організацію екскурсій та сюжетних ігор.

Через ці навчальні заходи педагоги підвищують свій професійний рівень, ознайомлюються з сучасними педагогічними та психологічними інноваціями. Вони мають можливість не лише застосовувати отримані знання у своїй роботі, але й обмінюватися новими ідеями з колегами.

У висновках важливо відзначити, що системи дошкільної освіти у провідних європейських країнах відрізняються між собою, маючи свої особливості та цінний досвід. Наприклад, французькі материнські школи ставлять перед собою завдання розвитку соціальних, комунікативних та естетичних навичок дітей, а також створення сприятливого середовища для їх особистісного зростання. Вони акцентують на особистісному контакті, діалозі та обговореннях, а навчання проводиться у формі ігор. Німецькі дошкільні заклади спрямовані на формування дітей як відповідальних та незалежних членів суспільства, співпрацюючи з сім'єю та надаючи різноманітні можливості для розвитку й навчання. У Великобританії наголошується на вихованні через гру, створюючи умови для самостійного вибору дітьми різних видів діяльності. Європейські країни приділяють велику увагу інтеграційним процесам у дошкільній та початковій освіті, створюючи так звані «передшкільний щабель», який сприяє не лише наступності, але й інтеграції. Специфіка навчання фахівців дошкільної освіти визначається національними, соціальними та культурними особливостями кожної країни, і підготовка педагогічних кадрів здійснюється за власною системою професійно-педагогічної підготовки.

2.4 Вектори розвитку альтернативної дошкільної освіти України на основі європейського досвіду

Сучасні процеси інтеграції в європейському освітньому просторі визначають стратегічний напрям розвитку дошкільної освіти в Україні і стимулюють вивчення передового педагогічного досвіду країн Європейського Союзу. Це є основою для переходу на новий, якісний та конкурентоспроможний рівень дошкільної освіти. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») визначає розроблення теоретико-методологічних аспектів системи освіти з використанням європейського досвіду [7]. Це вимагає вивчення сучасних концепцій навчання і виховання дітей дошкільного віку для визначення нових підходів до організації дошкільної освіти як необхідної складової української системи освіти.

У цьому контексті ключові ідеї організації дошкільної освіти, які використовуються європейськими педагогами, можна адаптувати в Україні.

Основні пріоритети цих ідей спрямовані на активну участь дитини у процесі навчання, на збалансоване поєднання індивідуального та функціонального підходів до організації освітнього процесу у дошкільних закладах.

Глибока адаптація європейського педагогічного досвіду, враховуючи реальні перспективи приєднання України до Європейського Союзу, сприятиме ефективності освіти дітей дошкільного віку в Україні у сучасних умовах. Це дозволить розширити різноманітність діяльності дошкільних закладів різних форм власності та розвинути їх подальше диференціювання.

Дослідження щодо функціонування закладів дошкільної освіти у закордонних країнах, зокрема приватних, були предметом уваги таких авторів як СБілецька, ТПоніманська та інших [3; 26]. Досвід Марії Монтессорі і його впровадження в українську систему освіти досліджували науковиці НАндросова, ОРадул, ТПрибора [Монтес.].

Українські дослідники, такі як ТКузнєцова, МРожкова та інші, висвітлюють педагогічний досвід та інтеграцію української дошкільної освіти

у європейський освітній простір, а також розглядають проблеми тенденцій розвитку й особливості організації дошкільної освіти в Європі [18; 37].

Система дошкільної освіти в Європі відрізняється від української своєю чіткістю методичних принципів, різноманітністю концепцій та моделей, використанням передових освітньо-розважальних програм, ефективною роботою педагогічних систем та інноваційними методиками і стратегіями розвитку. Деякі аспекти досвіду Європейського Союзу з організації якісної освіти дітей дошкільного віку частково досліджені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, проте, ще не були повністю й систематично описані [50; 72].

Практично у кожній національній системі дошкільної освіти існують свої власні особливості та передовий досвід, який акцентує увагу на вихованні дітей раннього віку і сприяє використанню інноваційних технологій. Такі системи часто фінансуються за рахунок муніципальних органів влади, промислових чи аграрних підприємств, релігійних організацій, а також приватних осіб.

Сучасні складні соціально-економічні та політичні умови, а також виклики, пов'язані з російською агресією, ставлять перед українським дошкільним сектором найважливіше завдання - забезпечення якісних та доступних освітніх послуг для всіх верств населення [43].

Сучасний ринок дошкільних освітніх послуг має забезпечувати різноманітні способи отримання освіти. Батьки самі вирішують, обирати державний, муніципальний чи приватний дитячий садок для своїх дітей, або інші форми організації навчання (альтернативні). Вибір залежить від соціального статусу, зайнятості батьків, системи цінностей, місця проживання, рівня матеріального забезпечення, освіти батьків. Ці фактори визначають умови, на які орієнтуються постачальники освітніх послуг.

Прагнення України до євроінтеграції відкриває можливості для вирішення найактуальніших проблем української дошкільної освіти, зокрема:

1. усунення довгих черг у дошкільні заклади;

2. забезпечення рівних стартових можливостей для всіх дітей;

3. розширення альтернативних форм дошкільної освіти; 4. мотивація молодих фахівців через підвищення зарплатні та соціальний пакет;

5. створення нових законодавчих і правових засад для діяльності дошкільних закладів;

6. привабливості європейських інвестицій у дошкільну освіту;

7. сприяння державно-приватному партнерству через ефективні стимули;

8. збільшення кількості дошкільних закладів різних типів фінансування;

9. значне розширення охоплення дітей раннього віку дошкільною освітою;

10. підтримка розвитку дошкільної освіти в сільських районах;

11. різновид режимів перебування дітей у дошкільних закладах [20; 32; 34; 40].

Останнім часом, для тих дітей, які не можуть відвідувати дитячі садки, стали популярними групи короткочасного перебування. Ця форма навчання дозволяє подолати різні перешкоди для повноцінного відвідування дитиною дитячого садка, такі як погане здоров'я, висока стомлюваність, невдалий досвід батьків у дитинстві чи незадовільні умови в державних закладах дошкільної освіти.

Впровадження гнучкої системи освітніх послуг за європейським зразком сприятиме покращенню доступу до дошкільної освіти дітям, особливо тим, які з різних причин не мають можливості отримати всебічну та гармонійну підготовку до подальшого успішного навчання в початковій школі.

Європейський досвід переконливо демонструє важливість сфери освіти та її ключову роль у процесі динамічного розвитку економіки та суспільства загалом. Щоб модернізувати систему дошкільної освіти, необхідно врахувати обов'язково наявність рівноправного недержавного сектору з відповідним фінансуванням. Цей сектор може стимулювати інноваційні підходи, що урізноманітнюють та сприяють роботі державних органів освіти, реагують на потреби ринку. Недержавні дошкільні заклади стануть важливою складовою української системи освіти і значно розширять можливості громадян у забезпеченні гарантованого права на якісну освіту, яке окреслено Конституцією України [42].

Складна економічна ситуація, спричинена війною та невинуватою агресією росії, призвела до активізації життєздатного недержавного сектору, який успішно інтегрувався в загальнодержавну систему. Особливо актуальними є характеристики недержавних дошкільних закладів: інноваційність, впровадження авторських методик, доступність, наявність гнучкої системи управління та відсутність стереотипів у організації навчального процесу. Незаперечним є і впровадження принципу самофінансування в недержавних дитячих садках, що сприяє розвитку їхньої матеріально-технічної бази. Цей досвід особливо цінний в контексті змін, що відбуваються у фінансуванні освіти в Україні [15].

У більшості країн Європи дошкільна освіта вважається основною складовою системи освіти. Дитячі садки та ясла засновують, утримують та фінансуються місцевими муніципалітетами, промисловими та сільськогосподарськими підприємствами, конфесійними та громадськими організаціями, а також приватними меценатами. Найбільш популярними у практиці європейських країн є такі заклади дошкільної освіти, як групи короткочасного перебування дітей у дитячому садку, стаціонарні та сезонні ясла, відділення дошкільників при початковій школі, материнські школи та дитячі майданчики [1].

Прагнення України до євроінтеграції у галузі освіти спрямовані на поетапне утвердження найкращих стандартів європейської освітньої та наукової традиції в українському суспільстві. Ці прагнення передбачають чотири пріоритети євроінтеграції у сфері освіти і науки:

1. інтеграція України до Європейського дослідницького простору;

2. збільшення участі українських дослідників у наукових, науково-технічних та інноваційних програмах та ініціативах ЄС [63];

3. розбудова системи забезпечення якості освіти та навчання відповідно до європейських стандартів і рекомендацій;

4. розширення можливостей академічної мобільності для учнів, студентів, викладачів і дослідників ЄС.

Функціонування системи дошкільної освіти в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього простору накладає вимоги, які потрібно врахувати у найближчій перспективі, такі як:

12. інтеграція науково-педагогічної діяльності вишів України і Європейського Союзу через спільні наукові програми, гранти та проекти;

13. забезпечення подальшої академічної мобільності студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах євроінтеграції університетської освіти;

14. розроблення програми модернізації в дошкільній галузі;

15. систематичний моніторинг якості дошкільної освіти;

16. реалізація освітніх інновацій у процесі підготовки фахівців галузі «Дошкільна освіта»;

17. комплексний підхід з боку науковців і педагогів-практиків для розв'язання проблеми ефективної підготовки фахівців дошкільного профілю;

18. посилення вимог до якості освіти вихователя та підвищення рівня її відповідності європейським стандартам;

19. формування внутрішньої мотивації майбутніх вихователів;

20. широкое використання інноваційних технологій у підготовці вихователів закладів дошкільної освіти для фізкультурно-оздоровчої роботи з малюками;

21. сприяння соціальної компетентності молодших дошкільників через активну взаємодію з родичами;

22. створення позитивного іміджу педагога закладу дошкільної освіти;

23. забезпечення умов для розвитку художньо-творчих здібностей студентів спеціальності «Дошкільна освіта»;

24. впровадження новітніх технологій інклюзивної освіти в Україні;

25. цілеспрямоване формування логіко-математичної компетентності старших дошкільників;

26. організація інноваційної здоров'язбережувальної діяльності в закладі дошкільної освіти;

27. академічна мобільність фахівців дошкільного профілю через євроінтеграцію університетської освіти [21; 25; 26; 29; 30; 33].

Тож, узагальнимо, інтеграція української системи дошкільної освіти у рамках євроінтеграції **дозволить сформулювати майбутні цілі, враховуючи світльні риси та національну специфіку, визначити нову парадигму** дошкільного навчання. Це передбачає формування ключових вмінь та навичок для навчання протягом усього життя, розробку різноманітних систем освіти, відповідно до потреб суспільства, таких як **розвиток особистої мотивації, критичного мислення та уміння** навчатися, а також розробку нових диференційованих стратегій. Оскільки унікальність національних систем освіти має базуватися на фундаментальних універсальних принципах, які визначають дошкільну освіту як загальний цивілізаційний феномен.

Висновки до Розділу 2.

Держави ЄС законодавчо ухвалили ряд документів про те, що загальний доступ до високоякісної дошкільної освіти та догляду є суттєвим для усіх дітей і приносить переваги як на короткострокову, так і на довгострокову перспективу, як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому. Визнано, що раннє дитинство є критичним періодом, коли освітні впливи можуть найбільш ефективно впливати на розвиток дітей і компенсувати їх соціальні нерівності.

Європейські країни дотримуються принципу інтеграції у дошкільній та початковій освіті, який сприяє наступності й легкій адаптації дитини до більш складної комунікації та діяльності. **Специфіка навчання фахівців дошкільної освіти визначається національними, соціальними та культурними особливостями** кожної країни, **і підготовка педагогічних кадрів здійснюється за власною системою професійно-педагогічної підготовки.**

Розглядаючи основні принципи та ідеї функціонування європейських закладів дошкільної освіти, дійшли висновку, що питання якості дошкільної освіти є актуальним не лише для України, але й для країн Європейського Союзу. Це обумовлено не тільки на рівні батьків, але й на рівні державних чиновників, які розуміють важливість раннього та дошкільного віку для якості майбутнього життя та діяльності кожної особи, як громадянина країни.

Міжнародні організації, що мають значний вплив, визнають якість освіти як один із ключових показників розвитку людського потенціалу. Це свідчить про важливість питання якості дошкільної освіти для України і країн Європи.

ВИСНОВКИ

У світі, де швидкість змін спричинено рухом технічного прогресу й економіки, збільшенням міграційних процесів між народами різних континентів, доступом до здобуття освіти дистанційною формою спілкування, застарілі професії витісняються новими, а стара система освіти, що частково залишилася в Україні ще з часів СРСР, продовжує існувати. Вона повільними кроками наближається до сучасного світового рівня, але з великою затримкою впроваджує інновації, які взяті за основу міжнародною спільнотою у сфері освіти. Українські заклади дошкільної освіти у більшості економічно та методично не відповідають потребам сучасності, що сповільнює адаптацію дитини до сучасного життя у XXI столітті. Досвід родин із малими дітьми, які вимушено переселилися за межі України після повномасштабного вторгнення влаштування дітей у заклади дошкільної освіти країн ЄС, спричинив безліч викликів до інтеграції української системи дошкільної освіти до світового європейського розуміння. Отже, дослідження з теми «Особливості діяльності альтернативних закладів дошкільної освіти в країнах ЄС» надзвичайно актуальне зараз. Традиційна дошкільна освіта є основним етапом, що сприяє входженню дитини в процес навчання у школі та майбутній адаптації до соціуму, тому має відповідати потребам освіти молодого покоління, досягати очікуваних результатів, спираючись на досвід з країн Європейського Союзу й адаптуючи його для українських реалій. Відповідно, висновки цього дослідження можуть бути корисними здобувачам освіти різних рівнів, педагогам-практикам, родинам дошкільників, підприємцям та менеджерам у сфері дошкільної освіти, при викладанні курсів з підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти.

1. Відповідно до поставленого завдання щодо сутності поняття «альтернативна освіта» як педагогічного явища дійшли висновку, що концепція «альтернативної освіти» у вітчизняній та зарубіжній літературі, розглядається як можливість здобуття або доповнення загальної середньої освіти у закладах, що відрізняються організацією, змістом, методами навчання та формами контролю. Ця форма освіти з'явилася ще наприкінці XIX - початку XX століття, а набула розповсюдження у 60-их роках XX століття як реакція на авторитарні централізовані системи освіти у США та країнах Західної Європи. Зазвичай, мета альтернативної освіти полягає в створенні сприятливих умов для індивідуалізації та диференціації навчання. Таким чином, альтернативна освіта відкриває можливість випробувати зовсім інший підхід до навчання, ніж традиційний, узвичаєний; потребує від педагогів і керівництва нестандартного мислення й виходу за межі шаблонів, існуючих стандартів.

Під час дослідження формування та розвитку альтернативної освіти ми виявили, що урядові системи країн ставилися до альтернативних освітніх закладів із різним ступенем підтримки, сприяючи їх інтеграції у загальну освітню систему. Наприклад, уряди США, Великої Британії та Бельгії надавали фінансову підтримку альтернативним закладам, які застосовували новаторські навчальні програми. Іншою тенденцією було створення шкіл за ініціативою приватних осіб, але з фінансовою підтримкою держави з моменту їх заснування.

2. Відповідно до завдання щодо визначення передумов розвитку альтернативної освіти у світі й Україні на сучасному етапі, з'ясували, що оскільки забезпечення рівних можливостей доступу до освіти є сучасним світовим пріоритетом, роль альтернативної освіти у формуванні сучасної освітньої системи, яка враховує різні потреби всіх учасників освітнього процесу є важливою у країнах ЄС. Основна відмінність полягає в тому, як кожна країна інтегрує альтернативні заклади та програми в освітню систему.

Виділяють чотири етапи зародження та розвитку альтернативної освіти, які визначаються культурно-історичним контекстом в освіті. Кожен із цих етапів відображав реакцію на новий етап гомогенізації або реакцію на послаблення централізованості освітньої системи. Таким чином, децентралізація часто виступала ключовим фактором для активізації альтернативних освітніх ініціатив, що вказувало на їх роль у системі освіти,

спрямовану на реформування, впровадження інновацій та ідентифікацію слабких сторін системи. Розвиток промисловості спричинив необхідність дорослому населенню більше часу перебувати на виробництвах, а дітям - бути доглянутими у цей час підготовленими фахівцями. Тенденція до появи різноманітних закладів, які допомагали державі задовольнити потреби батьків у догляді й навчанні дітей дошкільного віку стала актуальною у більшості розвинених країн світу та ЄС, України відповідно теж.

3. Досліджуючи принципи, цінності та зміст європейського підходу до дошкільної освіти, дійшли до загального висновку, що вплив «європейського підходу» у цій сфері суттєво впливає на організацію та проведення дошкільної освіти в Україні. Особливу увагу привертає розуміння дитини як повноцінного члена суспільства з правами на власне життя в межах свого соціального середовища, що відображено у документі «Діти в Європі». Ухвалення Україною, як країною ЄС, важливих документів про визнання рівних прав дітей усіх країн ЄС на здобуття освіти, задоволення їх індивідуальних потреб у розвитку й вихованні; посилення уваги до рівня підготовки фахівців з дошкільної освіти та визнання їх праці як такої, що заслуговує на державну підтримку й підвищення авторитетності; дотримання принципів демократії, гуманізму, толерантності у системі виховання молодого покоління є вагомим кроком до покращення національної дошкільної освіти та її інтеграції у європейську систему. Крім **того, принципи, засади й орієнтації «європейського підходу» є ключовими аспектами професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, що потребує окремого дослідження, оскільки** вони відповідають сучасним освітнім парадигмам **професійної педагогічної підготовки в цілому і є перспективою для подальших досліджень.**

4. Дослідивши сучасний європейський досвід альтернативної дошкільної освіти дійшли висновку, що кожна країна має свій унікальний варіант вирішення проблеми реалізації дошкільної освіти. Автентичним є досвід Франції щодо відкриття «материнських шкіл»; розповсюджених в Австрії, Німеччині, Фінляндії вальдорфських шкіл і садочків; в Італії, Чехії, Австрії тощо - шкіл Монтесорі і сучасного Реджіо-підходу. Політика підтримки альтернативних до загальнодержавних закладів і установ для дошкільнят має різне вирішення у кожній країні і спирається на традиції та запити батьків. Відповідно, це є складністю для узагальнення й приведення до єдиних стандартів дошкільної освіти всіх країн ЄС та перебуває на стадії вирішення до 2030 року згідно прийнятим документам на рівні країн ЄС. Отже, стає очевидним, що уряди європейських країн проявляють зацікавленість у розвитку альтернативної освіти. Цей розвиток не обмежується лише використанням новітніх методів навчання, але також передбачає залучення додаткового, адекватного фінансування дошкільних закладів освіти. Однак, ключовим чинником у цьому процесі є залучення батьків до альтернативної освіти. Це дозволяє батькам краще розуміти свою дитину та активно брати участь у її постійному розвитку.

5. Виявили вектори розвитку альтернативної дошкільної освіти України на основі європейського досвіду:

- якість дошкільної освіти та догляду повинна базуватися на принципах збалансованості між когнітивними та некогнітивними аспектами навчальної програми; постійному підвищенні професійного рівня працівників дошкільної освіти та догляду; визначенні необхідних кваліфікацій для виконання конкретних обов'язків; розробці стратегій залучення, підготовки та утримання персоналу з відповідними кваліфікаціями; відповідний рівень методичної підтримки педагогів і батьків;
- з метою підвищення якості, справедливості та ефективності повинен враховувати такі аспекти: спрощення процесу переходу дітей від сімейного оточення до освітнього середовища та між різними рівнями освіти; забезпечення якості шляхом розробки узгодженої, гармонійної та координованої педагогічної бази; залучення всіх зацікавлених сторін у цей процес; проведення постійного моніторингу дошкільних закладів, що охоплює не лише умови праці та життя педагогічного персоналу, але й розвиток самостійності у дітей;
- модель фінансування закладів дошкільної освіти та догляду повинна відповідати таким критеріям: державні витрати на дитячі послуги повинні складати не менше 1% ВВП; частина цих коштів має бути призначена на розвиток інфраструктури, включаючи принаймні 5% на допоміжні служби та неперервне навчання; програма капітальних витрат на будівництво і ремонт повинна враховувати питання охорони довкілля та здоров'я; якщо батьки сплачують за послуги, які фінансуються державою, їх витрати не повинні перевищувати 15% від щомісячного чистого доходу сім'ї і можуть бути навіть нижчими.

На сьогоднішній день лише високоякісна дошкільна освіта може відповісти на сучасні очікування батьків і суспільства. **Конкурентоспроможним буде лише той дошкільний заклад, де педагоги активно вивчають та впроваджують найкращі практики** як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду гуманістичних концепцій виховання. Ці концепції **передбачають високий рівень загальної і психологічної культури виховного процесу, а також високу якість методичного супроводу, що проявляється в системі взаємин між вихователями та дітьми, членами педагогічного колективу, вихователями і батьками вихованців.**

Інтеграція української системи дошкільної освіти у загальну європейську систему дозволить сформулювати майбутні цілі, враховуючи спільні риси та національну специфіку, визначити нову парадигму дошкільної освіти. Це означає розвиток ключових навичок для навчання протягом усього життя, створення різноманітних освітніх систем, що відповідають потребам суспільства, таких як розвиток особистої мотивації, критичного мислення, навичок навчання, а також розробку нових диференційованих стратегій. Унікальність національних систем освіти спирається на фундаментальні універсальні принципи, що визначають дошкільну освіту як загальний цивілізаційний феномен.